

A RÁKÓCZI HAGYATÉK HATÁSAI A TOKAJ- HEGYALJA ÉS ZEMPLÉN RÉGIÓRA

Az örökség vezette térségi regeneráció

Készítette: Kovács-Kővágó Orsolya

*Tokaj-Hegyalja Egyetem, Vállalkozásfejlesztés MSC, levelező
2024.04.02.*

Tartalomjegyzék

<i>Bevezetés</i>	<i>4</i>
------------------------	----------

Irodalmi áttekintés

<i>Az örökségvédelem fogalma és csoportosítási lehetőségei</i>	<i>5</i>
<i>Vidék/terület/térség fejlesztés és védelem.....</i>	<i>8</i>
<i>Fejlesztés lehetséges stratégiai területei.....</i>	<i>10</i>
<i>A vidék fejlesztés és örökségvédelem jogi és gazdasági eszközei.....</i>	<i>12</i>
<i>A fejlesztés és az örökségvédelem módszertani háttere és hatásai</i>	<i>15</i>
<i>Nemzetközi példák örökségvédelmi beruházások hatásvizsgálatához</i>	<i>15</i>
<i>Az örökségi beruházások hatásvizsgálatának a módszertana.....</i>	<i>17</i>
<i>Az örökségvédelem különböző területekre gyakorolt hatása</i>	<i>18</i>

Anyag és módszer

<i>A Rákócziak hagyatékának a hatásai a régiófejlesztésre a Tokaj-Hegyalja és Zemplén térségében</i>	<i>20</i>
<i>Történelmi áttekintés</i>	<i>20</i>
<i>A Rákóczi család örökségi helyszínei és történelmi hagyatéka a régióban</i>	<i>23</i>
<i>Kulturális és társadalmi mutatók a régióban</i>	<i>28</i>
<i>Versenyképesség elemzése a komparatív és abszolút előnyökön keresztül</i>	<i>32</i>
<i> Interregionális kapcsolatok, abszolút és komparatív előnyök</i>	<i>34</i>
<i>Versenyképességi elemzés örökségi épületek hasznosítási lehetőségeihez</i>	<i>37</i>
<i>Következtetések és javaslatok</i>	<i>42</i>
<i>A kiinduló hipotézisek elvetése vagy megerősítése</i>	<i>42</i>
<i>Irodalomjegyzék.....</i>	<i>45</i>
<i>Melléklet.....</i>	<i>46</i>

Absztrakt

A dolgozatom fő témája az örökségvédelem és a Rákóczi fejedelmekhez és családhoz kapcsolódó örökség szerepe a Tokaj-Hegyalja és Zemplén régióban. A dolgozat célja, annak a felderítése, hogy mennyire erős a kötődés a régióban, ehhez a történelmi örökséghez, valamint, hogy milyen beruházásokon, ágazatokon keresztül jeleníthető ez meg. A kutatásomhoz a releváns szakirodalom feldolgozását és kiértékelését választottam az elméleti háttér ismertetése során. Továbbá készítettem egy saját gyűjtést a kutatási témához kapcsolódóan a régióban, melyet felhasználtam a gazdasági hatáselemzésem, valamint a végső kiértékelés elkészítéséhez. A kutatásom fókuszában a Rákóczi családhoz köthető örökségi helyszínek és emlékek összegyűjtése áll a régióban, valamint megvizsgáltam a kulturális és társadalmi mutatókat is a régióban, tehát az itt fellelhető muzeális intézmények számát, látogatottságát, valamint a régióban történő beruházások mértékét. Az elemzésem végére arra a következtetésre jutottam, hogy a felvetésem beigazolódott, miszerint a térségben kiemelt jelentőségű a Rákóczi történelmi hagyaték kezelése és jelenléte.

Kulcsszavak:

- Örökségturizmus
- Történelmi hagyaték
- Rákóczi család

Bevezetés

Dolgozatom témájául az örökségvédelem és az ehhez kapcsolódó fejlesztési és védelmi stratégiák bemutatását és elemzését választottam. Az alapfogalmak megismerése és körül járása után, fontosnak tartottam a saját szemszögemből is bemutatni a témát egy olyan térségben szemléltetve az alkalmazott és alkalmazható fejlesztési és örökségvédelmi eszközöket, melyhez személyes kötődésem is fűződik.

Most már több mint egy éve sárospataki lakosnak nevezhetem magamat, és lévén, hogy a Tokaj-Hegyalja egyetem mester szakos hallgatója vagyok, így adott volt, hogy a Zemplén hegyköz és Tokaj Hegyalja térségével szorosan összefonódó Rákócziak viszonyát vizsgáljam meg.

Dolgozatomban megpróbálok fényt deríteni a tudatosan formált és alakított örökségvédelmen túl, amely a térséget jellemzi, a történelmi hereditás tovább örökítésében, a terület lakosságában és mindennapjaiban fellelhető hagyományörzéshez fűződő viszonyuk és örökség tudatuk mennyire szorosan kapcsolható a vidék hajdani fejedelmeihez, a Rákócziakhoz.

Az emberiség történetét végig kíséri a vágy, hogy emlékezeteset alkothasson, legyen szó akár épületekről, műtárgyakról, kulturális vagy tudományos emlékekről, melyekről az utókor megemlékezhet az adott időszakról és felelevenítheti azt. így ez a témakör már történelmünk kezdete óta egy fontos társadalmi és gazdasági tényező, ami sosem veszít az aktualitásából.

Mivel vállalkozásfejlesztés mester szakos hallgató vagyok, így megpróbáltam a témát gazdasági szempontok szerint megragadni és kiemelni, hogy egy térségnek micsoda versenyképességi előnyöket tud jelenteni egy szimbolikus örökség, akár a turizmus fellendítésében, akár a mindennapos infrastruktúra alakításában és működtetésében.

Szerencsére sok szakirodalmi forrás áll rendelkezésre a témakör örökérvényűsége miatt, de a vidék- és térségfejlesztés, valamint ennek a stratégiai eszközeit csoportosító jogszabályok és pénzügyi háttérét biztosító pályázati források, az Európai Unióhoz való csatlakozásunk óta vannak jelen aktívan a témával foglalkozó szakértők körében.

Az örökségvédelem fogalma és csoportosítási lehetőségei

Az örökségvédelem lényege

Az örökségvédelem célja egy nagyobb közösség (a nemzet) történelme, múltja, kultúrája szempontjából fontos, pótolhatatlan emlékek és értékek állagmegőrzése és bemutatása az utókor számára. Mindegyik ilyen emlékünkel kiemelten fontos figyelemmel és körültekintéssel bánni mivel a legkisebb átalakítás vagy változtatás hatására is könnyen elveszítik egyedülálló részleteiket – a lényegüket, ami miatt különlegesek.

Az örökségvédelemhez szorosan kapcsolhatjuk az örökségturizmus fogalmát is, mivel egyik sem működhetne a másik nélkül. Az örökségvédelem és turizmus is a nemzeti összetartozás érzését hivatott fenntartani és erősíteni egy társadalomban. Segít az embereknek kapcsolatot találni bizonyos épületekkel, helyszínekkel, amelyekhez a nemzeti múlt, a történelem, a kultúra okán úgy érzik, hogy kapcsolódnak. A közös örökség képes a társadalomban erős közösségtudatot kovácsolni, mivel, ha egy ilyen nemzeti hagyaték sérülne, esetleg elpusztulna, akkor azt a nemzet minden tagja valamilyen módon saját veszteségének érezné.

Érezhetően nagy veszteségként élte meg a teljes francia nemzet és a kultúrával szimpatizáló köztudat a 2019. április 15.-ei napot, amikor a Notre Dame lángra lobbant. Tehát az közösség és örökség-tudat nem feltétlenül csak egy nemzeten belüli társadalomhoz társítható, hanem könnyedén túllép határokon és kontinenseken is.

Amikor örökségvédelemről beszélünk alapvetően kétféle kategóriára oszthatjuk a vizsgálandó értékeket. Vannak kulturális és természeti vonatkozású örökségek, ezeket tovább bonthatjuk a különböző védettségi fokozatok szerint.

Kulturális értékek közé sorolhatjuk a különböző műemlékeket, területileg körül határolt helyszíneket és kultúr tájakat (kulturális, épített és természeti örökség együttesen), és a természeti örökségekhez sorolhatjuk például a veszélyeztetett fajokat és fizikai és biológiai rendszereket, képződményeket és természeti tájakat.

A besorolás fokozatai alapján beszélhetünk Világörökségi védettségű emlékekről és hazai-országos védettségről, valamint hazai-helyi szintű védettségű emlékekről.

Világörökségi védettségűek azok az emlékek, illetve területek, melyek az Unesco Világörökségek Nemzetközi Bizottsága a Világörökségi jegyzékbe felvett. (Czétényi-Vukov, 2009)

Világörökségi helyszín: Földrajzilag körül határolt terület, ingatlan vagy ingatlan együttes, melyet az UNESCO Világörökség Bizottság védetté nyilvánít, emberi alkotások vagy ember és természet együttes alkotásai, valamint régészeti lelőhelyeket is magukba foglaló olyan területek, amelyek történelmi, esztétikai, etnológiai vagy antropológiai szempontból kiemelkedő egyetemes értékűek. (1985/ 21. tvr. I. 1cikk) (Czétényi-Vukov, 2009, p.4)

A világörökség helyszínei Magyarországon:

- Budapest - a Duna-partok, a Budai Várnegyed és az Andrássy út.
- Hollókő Ófalu és környezete.
- Az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai.
- Az Ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és természeti környezete.
- Hortobágyi Nemzeti Park - a Puszta.
- Pécs (Sopiana) ókeresztény temetője.
- Fertő / Neusiedlersee kultúrtáj.
- Tokaj-hegyaljai történelmi borvidék kultúrtáj

Hazai: országos védettség: műemlék: Ötv. 7. § 8. olyan műemléki érték, melyet jogszabály alapján rendeletben védetté nyilvánítottak. (Czétényi-Vukov, 2009, p.4)

Nemzeti emlékhelyek listája:

<http://nemzetiemlekhelyek.e-epites.hu/node/1>

Nemzeti védett ingatlanok listája:

<https://www.oeny.hu/oeny/veding/>

Hazai, helyi védettségű emlék: 168/2006 (VIII. 13) FVM rend. olyan műemléki értékek, melyek értékük alapján nem részesülnek országos egyedi műemléki védelemben, de sajátos megjelenésüknél, jellegzetességüknél -, településképi, vagy településszerkezeti értéküknél fogva a térség, illetve a település szempontjából kiemelkedőek, hagyományt őriznek, az ott élő emberek és közösségek munkáját, kultúráját híven tükrözik, a helyi építészeti örökség részét

képezik. Védelmének biztosítása a települési önkormányzat feladata. (Czétényi-Vukov, 2009, p.4)

Helyi védettségű emlékek listája:

<http://helyiertekek.e-epites.hu/>

Az örökségvédelem hatékony működését számtalan világ és nemzeti szintű bizottság, valamint rendelet segíti elő.

UNESCO Világörökség Bizottság (VB) feladatköre/szerepe: az UNESCO-n belül létesült Kormányközi Bizottság neve a Világörökség Bizottság, mely a kiemelkedő, egyetemes értékű kulturális és természeti örökség védelmére létesült az 1972. november 16-án, Párizsban elfogadott Egyezmény alapján. A VB. veszi fel a Világörökség Jegyzékbe a benyújtott javaslatok vizsgálata alapján az egyes helyszíneket a Világörökség Listára, melyeket kiemelkedően egyetemes értékűnek tekint az általa megállapított követelményeknek megfelelően VB. ellenőrzi (1985/ 21. tvr. III.) (Czétényi-Vukov, 2009, p.6)

UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága feladatköre/szerepe:

Feladata, hogy figyelemmel kísérje az UNESCO egyezményeinek hazai végrehajtását, részt vegyen a programok, nemzetközi évek, évtizedek megvalósításában. Kapcsolatot kezdeményez és tart fenn az UNESCO nevelésüggyel, tudománnyal, kultúrával, a természeti örökség védelmével, sporttal, az információhoz való hozzáféréssel, továbbá a szabad véleménynyilvánítással kapcsolatos tevékenységében érdekelt magyar központi államigazgatási szervekkel, intézményekkel, szervezetekkel és magánszemélyekkel, illetve más országoknak az UNESCO-val való együttműködésre kijelölt nemzeti testületeivel.

Kijelöli a hazai egyetemes értéket képviselő kulturális és természeti örökség azon kiemelkedő elemeit és javait, amelyek esélyesek lehetnek a ” Világörökség Jegyzék”-be kerülésre. Nyilvántartást vezet a ” Világörökség Jegyzék”-be bejegyzett elemekről és javakról. Kétévenként jelentést készít a miniszter részére az elemek és javak megóvásának helyzetéről. (Czétényi-Vukov, 2009, p.6)

Vidék/terület/térség fejlesztés és védelem

Amikor vidék és vidéki térség fejlesztésről, valamint az ott fellelhető értékek és emlékek védelméről beszélünk, meg kell tudnunk határozni a vidéki terület fogalmát és behatárolását.

Egyes vélemények szerint a vidéki területek könnyen definiálhatóak és objektív mutatókkal körülírhatóak, míg más szempontok szerint a vidék fogalmának meghatározását időről időre felül kell vizsgálni érvényét és időtállóságát.

„A szakmai viták azonban általában nem csupán elméleti és módszertani kérdéseket vetnek fel, hanem legtöbbször a területfejlesztéshez kötődő gyakorlatias szempontokat is; mint például az egyes európai uniós tagországok vidékfejlesztését szabályozó irányelvek kérdéskörét. A vidéki térségekről alkotott felfogás ugyanis nagyban meghatározza a nemzeti vidékpolitikák specifikus céljait, illetve predesztinálja a támogatási források elosztását, végső soron pedig a tájak, települések és az ott élő közösségek jövőjét is.” (Kovács A.D.-Farkas J.Zs.-Perger É., 2015)

A vidékfejlesztés kontextusában a nemzetközi irodalom nem a „country”, hanem a „rural” kifejezést használja, ami a kisvárossal (town) együtt fejlődő, a vonzáskörzetébe tartozó területet jelenti. Ezért az angol nyelvből átvett szót gyakran nem is fordítják le, hanem vidéki helyett a rurális szót használják. (Goda P.-Hamza E.-Mezei K.-Rácz K., 2022, p.535)

Az Európai Vidéki Térségek 1996-ban megalkotott Chartája a fogalmat, eszerint határozza meg: „a vidéki térség kifejezetten olyan szárazföldet, belső vagy tengerparti területet jelent, amely a kisvárosokat és falvakat is magába foglalja, gazdaságilag, társadalmilag egységes egészet alkot, ahol a városi térségekkel összehasonlítva számottevően alacsonyabb a lakosság, a gazdasági tevékenységek, a szociális és kulturális struktúrák koncentrációja, valamint a terület nagyobb részét mezőgazdasági, erdőgazdasági, természetvédelmi és kikapcsolódási célokra használják.” (Vidéki Térségek Európai Chartája, 1996) (Goda P.-Hamza E.-Mezei K.-Rácz K., 2022, p.535)

A vidékfejlesztés szakpolitikai jelentősége az ezredforduló óta az európai Unióban és Magyarországon egyaránt növekszik. Ezt támasztja alá, hogy 2021 júniusában az európai bizottság 2040-ig szóló, erősebb, összekapcsolt, ellenálló és virágzó vidéki területek és közösségek felé vezető jövőképet fogalmazott meg, melyet uniós szintű Vidékfejlesztési

Cselekvési terv elfogadásával, valamint az uniós, nemzeti, regionális és helyi szereplők széles körét mozgósító Vidéki Paktum létrehozásával, továbbá eddig nem alkalmazott vidékfejlesztési megoldásokkal kíván elérni. (Goda P.-Hamza E.-Mezei K.-Rácz K., 2022, p.538)

Magyarországon az EU-s csatlakozás előttre tehető a vidéki terek felfejlesztésének megkezdése. A területfejlesztési törvény már a rendszerváltás után megszületett és meghatározta az alapfogalmakat, a területfejlesztés célját, alapelveit, eszközeit és felállította a területfejlesztés egységes intézményrendszerét.

A magyar területi politika a területfejlesztési törvénnyel, valamint az országos, illetve a regionális és megyei szintű területfejlesztési koncepciókkal és stratégiákkal egységes rendszer kiépítését kezdte meg, amely alapvetően az EU regionális politikájának elveire, gyakorlatára és intézményrendszerére épült.

A vidék és térség fejlesztésnek rendkívül fontos szerepe van abban, hogy az örökségvédelmi tevékenységek sikeresen bekapcsolódhassanak a régió turizmusába és fellendítsék azt. Többféle aspektusból is megközelíthetőek a vidék fejlesztés stratégiai területei, ezeket a következő fejezetben többféle szempontból is körül járom.

Fejlesztés lehetséges stratégiai területei

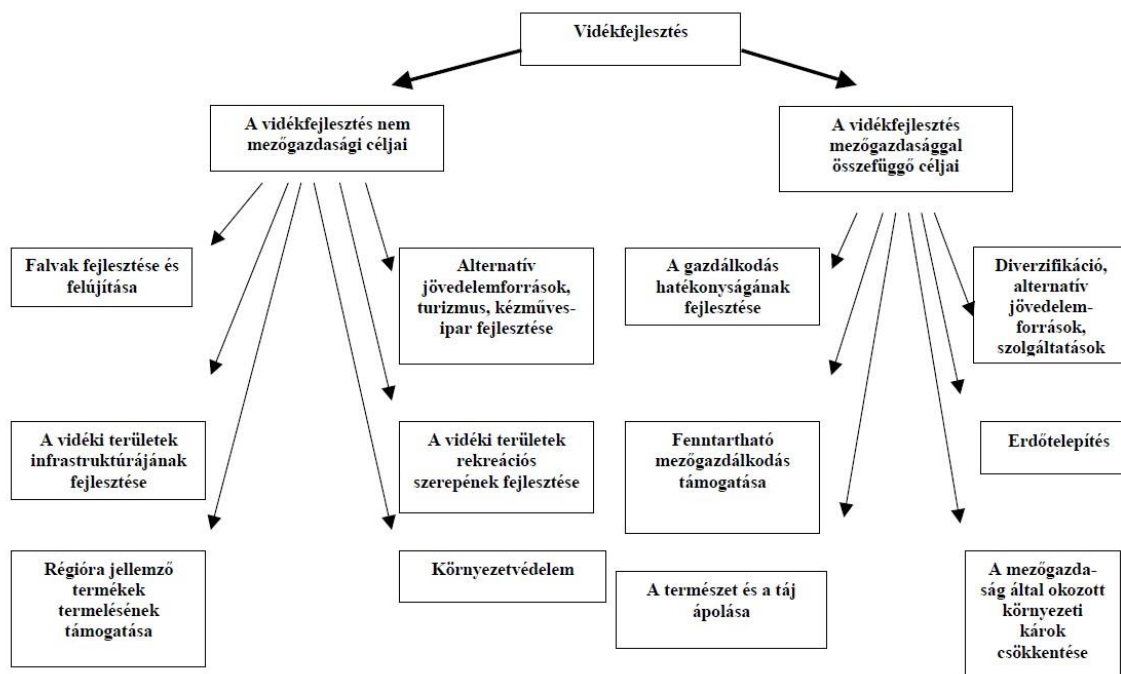
Az utóbbi évtizedekben a vidékfejlesztés egyre fontosabb szerepet tölt be a fejlett országok gazdaság-politikájában, köszönhetően a mezőgazdaság és hazai termékek térnyerésének az import árukkal szemben, ezt a régiók helyi termékeinek az előállításának a támogatásával próbálják serkenteni. Továbbá a kulturális-, örökség- és hagyatékvédelem is az érdeklődés előterébe került, ahogy a vidéki területek funkciói szépen lassan megváltoztak és átalakultak.

Az alapvető célja a vidékfejlesztésnek mind itthon, mind az Európai Unión belül a vidéki lakosság fent- és megtartása, javítva az itt élők jövedelmi viszonyain és szociális helyzetén, mindezt a természeti, kulturális és épített környezet szempontjain keresztül figyelembe véve.

„A nemzeti agrárprogram (1997) megfogalmazásában a vidékfejlesztés mindazon tevékenységek fejlesztése, amelyek a vidéki településeken élő lakosság megélhetési körülményeinek, jövedelem szerzési lehetőségeinek- az életminőség- javítására irányulnak, továbbá amelyek a természeti erőforrások, a környezet megőrzését szolgálják, és amelyek a vidék társadalomban betöltött funkciói ellátását tartósan erősítik.” (Földművelésügyi Minisztérium, 1997)

„Dorgai (1998) úgy véli, hogy a vidékfejlesztést nem lehet csupán a gazdaságfejlesztés támogatására, sőt általában támogatásokra korlátozni, hiszen számos igen fontos eleme a tudásformáláson, a közösségi élet aktivizálásán, a civil szervezetek működésén, a közösségi értékek megóvásán, az élő és épített környezet védelmén, továbbá egyéb tevékenységeken keresztül éri el hatását.”

Kijelenthetjük tehát, hogy a vidékfejlesztés szempontjai közé sorolható mindazon tevékenységek összessége, ami a vidéki térségben élők gazdasági, társadalmi helyzetének felzárkóztatására irányulnak és az elmaradott területek versenyképességének növelésére irányul.

A vidékfejlesztés céljai (Maácz, 2001)

Az 1996.-ban elfogadott Corki Deklaráció kimondja, hogy a vidékfejlesztési politikának az EU programjai között meghatározó területté kell válnia a folyamatos kibővülés során. Ennek a lényegi elemei közé sorolandó az elszegényedés elleni küzdelem, egyenlő esélyek megteremtése, egészség és környezetminőség megóvása és folyamatos javítására tett törekvések.

Ezek által a szempontok által a vidékfejlesztés szorosan összekapcsolható a vidéki turizmussal és az ehhez kapcsolódó kulturális és örökségvédelmi ágazatokkal, hiszen a vidékfejlesztésen keresztül érvényesíthetők a vidéki turizmus társadalomra gyakorolt pozitív hatásai, úgy, mint jövedelemforrás, életszínvonal növelése és az elvándorlás megakadályozása.

A vidékfejlesztés és örökségvédelem jogi és gazdasági eszközei

Mint azt az előző fejezetben szemléltettem, a vidékfejlesztés és az örökségvédelem szorosan összekapcsolódó ágazatok, így a szabályozási rendszerük is több pontban összefonódik.

Mindenekelőtt fontos tisztáznunk, hogy az örökségvédelem egy különleges terület, melyben a hazai ágazati jogszabályokon túl alkalmazni kell a Magyarország által vállalt nemzetközi kötelezettségekről szóló jogszabályokat és az EU ide vonatkozó jogi passzusait is. Ezen jogszabályok együttes összehangolt tételei alkotják a kulturális javak és műtárgyvédelem jogi keretét.

Fontosnak tartok kiemelni néhány nemzetközi egyezményt és EU-s jogszabályt a Magyarországon is hatályban levő jogszabályi irányelvek mellett.

Nemzetközi egyezmények:

- „1954. évi Hágai Egyezmény” [1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivitelének tilalma tárgyában) kihirdetéséről] <https://njt.hu/jogszabaly/1979-2-10-00>
„1970. évi UNESCO Egyezmény” [1979. évi 2. törvényerejű rendelet a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről szóló, az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének Közgyűlése által Párizsban az 1970. évi november hó 14. napján elfogadott Egyezmény kihirdetéséről] <https://njt.hu/jogszabaly/1979-2-10-00>
- „1995. évi UNIDROIT Egyezmény” [2001. évi XXVIII. törvény a lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról szóló, Rómában, 1995. év június hó 24. napján aláírt UNIDROIT Egyezmény kihirdetéséről] <https://njt.hu/jogszabaly/2001-28-00-00>
- „2017. évi Nikóziai Egyezmény” [2021. évi CXXV. törvény az Európa Tanács kulturális örökséggel kapcsolatos bűncselekményekről szóló, Nikóziában, 2017. május 19-én kelt egyezménye kihirdetéséről] <https://njt.hu/jogszabaly/2021-125-00-00>

Az EU kulturális javak védelmére vonatkozó joganyaga:

- Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata 36. cikk (az EKSz. korábbi 30. cikke) ¹
- Tanács 116/2009/EK rendelete (2008. december 18.) a kulturális javak kiviteléről²
- Az Európai Parlament és a Tanács 2014/60/EU Irányelve (2014. május 15.) a tagállamok területéről jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról és az 1024/2012/EU rendelet módosításáról³

Hazai örökségvédelmi törvény és kapcsolódó jogszabályok

- A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény [Kötv.]⁴
- A jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról szóló 2001. évi LXXX. törvény ⁵
- A kölcsönzött kulturális javak különleges védelméről szóló 2012. évi XCV. törvény⁶
- Az örökségvédelmi bírságról szóló 191/2001. (X.18.) Korm. rendelet⁷

A kulturális örökségvédelem igazgatását mindezen jogszabályok és egyezmények körültekintő betartása és betartatása mentén történik az arra feljogosított hazai és nemzetközi szervek által.

Mindez a társadalom szuverén és globális érdeke is, hogy a kiemelkedő művészettörténeti értékű örökségek megóvásra kerüljenek.

¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1551976923448&uri=CELEX%3A32009R0116>

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1551976923448&uri=CELEX%3A32009R0116>

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1421057222189&uri=CELEX:32014L0060>

⁴ <https://njt.hu/jogszabaly/2001-64-00-00>

⁵ <https://njt.hu/jogszabaly/2001-80-00-00>

⁶ <https://njt.hu/jogszabaly/2012-95-00-00>

⁷ <https://njt.hu/jogszabaly/2001-191-20-22>

Az alaptörvény felhatalmazása által ezeknek a végrehajtásáért és betartatásáért a Kormány és a kultúráért felelős miniszter felelnek. Az Alaptörvény megállapítja, hogy az államnak kötelessége a kulturális hagyaték védelme és ennek a gyakorlásához szükséges jogi rendszer kialakítása.

P) cikk: „A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.”⁸

Mindezen jogi háttér és keretrendszer segít meghatározni azokat a feltételeket melyek teljesítésével anyagi és szakmai támogatások is hozzáférhetővé válnak a szükséges örökség megóvásához.

A kulturális örökség védelméért ágazatilag felelős Építési és Közlekedési Minisztériumon belül az ingatlan és az ingó örökség védelmével kapcsolatos feladatokat eltérő szervezeti rendben látják el. A műemléki, világörökségi és régészeti, azaz az ingatlan kulturális örökség védelmével kapcsolatos feladatokat az Építészeti Államtitkárságon belül az Építészetért és Műemlékvédelemért felelős Helyettes Államtitkárság látja el. A műtárgyak, műkincsek, azaz ingó kulturális javak védelméért az Építészeti Államtitkárságon belül a Műtárgyfelügyeleti Hatósági Főosztály felelős. (<https://oroksegvedelem.kormany.hu/index>)

Ezek a jogszabályban is meghatározott intézményeken felül a műtárgyfelügyeleti munkát egy külsős szakértői intézmény, a Kulturális Javak Bizottsága (röviden KJB) is segíti hatóságilag szabályozott módon.

Az adott régióknak, önkormányzatnak, tulajdonosnak, egyszóval a kezdeményezőnek joga van különféle eljárások elindítására a kulturális javak eredetiségének megállapítására vonatkozóan, vagy a védelembe helyezését illetően. Ennek során a kijelölt szakértői intézmény lefolytatja az eljárást és kezdeményezi az örökség védelem alá helyezését és nyilvántartásba vételét. Ezeket a lépéseket azért is fontos megtenni, mert egy védett műtárgy restaurálása, átalakítása vagy bármilyen egyéb fizikai módosítása csak hatósági engedéllyel és hatósági javaslatra történhet.

Ez a körütekintő állagmegóvás segíti az eredeti állapot minél további megőrzését az utókor számára.

⁸ <https://njt.hu/jogszabaly/2001-64-00-00>

Amint egy kulturális örökségünk védetté nyilvánítódik, onnantól fogva állami és társadalmi érdekünk lesz annak a helyes megőrzése és így nagyobb sikerrel tudunk az ehhez szükséges anyagi forrásokra pályázni, akár hazai, akár nemzetközi porondon.

A fejlesztés és az örökségvédelem módszertani háttere és hatásai

Mivel bármilyen jellegű fejlesztési vagy örökségvédelmi beruházás hatással van az adott régió környezetére, gazdaságára és az azt körülvevő társadalomra, így érdemes megvizsgálnunk, hogy ezek a változtatások milyen hatásokat generálhatnak. Ezeket a lehetséges hatásokat minden későbbi beruházónak és projektgazdának érdemes figyelembe venni, hogy biztosítani lehessen a lefolytatott örökségvédelmi beruházás későbbi pozitív kimenetelét és megtérülését.

Először az épített örökség társadalmi hatásait és az ilyen célú fejlesztések előtt álló kihívásokat szeretném megvizsgálni. Ha egy adott régióra irányuló örökségvédelmi célú fejlesztést vizsgálunk, akkor kijelenthetjük, hogy ezek a célzott beruházások az ott élők életét jelentősen befolyásolhatják, akár pozitív akár negatív irányba. Pozitív tényezők közé sorolhatjuk a nemzeti és az egyéni identitás tudat fejlődését, az épített örökség különleges szerepe miatt a társadalomban. Mászt jelent azonban egy szakmabeli művészettörténésznek, aki a megőrzendő értéket és hagyatékot látja, míg egy átlagember számára a kötődés lehet akár érzelmi, emlék alapú, vagy akár egy funkció váltáson átesett épület esetében gazdasági alapú is.

Nemzetközi példák örökségvédelmi beruházások hatásvizsgálatához

Természetesen ide tudunk sorolni pozitív és negatív nemzetközi példákat is, hiszen nem minden örökségvédelmi beruházásnak lesznek hosszútávon pozitív következményei, ha nem elég körültekintően és minden szempontot figyelembe véve történik meg a beruházás.

Ilyen példával szolgálhat Velence olasz város esete is, ahol rengeteg kulturális és épített örökség is megtalálható, azonban az elmúlt évek tudatos turizmus és bevétel központú szervezése végül oda vezetett, hogy a városban fellelhető öröksége állagmegóvása kudarcot vallott és az örökségi területek állapota romlásnak indult, valamint a helyiek életminősége is romlani kezdett. A

helyieknek folyamatosan szembesülniük kellett azzal a helyzettel, hogy turistaszezonban a város lakosságát jelentősen meghaladó turista áradat jelenik meg. Erre válaszlépésként elkezdett gondolkodni a város, hogy hogyan javíthatnának a helyzeten a fenntarthatóságot, mint szempontot is figyelembe véve. Így évről évre kísérleti jelleggel megpróbáltak bevezetni különböző korlátozásokat, például napi belépési kvótát vetettek ki a látogatókra, valamint felmerült, hogy napi belépődíj ellenében lehetne bemenni a város azon részeire, melyet különös tekintettel óvni szeretnének és hosszútávon minél jobb állapotban próbálják fenntartani az épületek állagát. Azok a turisták, akik ebben az előzetes kísérleti foglalási rendszerben bejelentkeztek a város meglátogatása során, különböző ösztönzőket kaphattak, például kedvezményes múzeumi belépőket. A kvóta bevezetésének dátumát már többször elhalasztotta a város, habár az olasz kormány már rábólintott a rendszer alkalmazására, mint eszközre a turizmus kiegyensúlyozottabb irányításához. Azonban a koronavírusjárvány miatt 2019-ben amúgy is jelentősen lecsökkent a beáramló turisták száma, sőt egy időben meg is torpant. Azonban az újra nyitás óta újra megjelentek és elkezdtek fokozatosan visszatérni a látogatók, ezért a legutolsó dátum szerint az előzetes bejelentkezési rendszer bevezetését 2024-re tervezi a város, ami az egynapos odalátogatókat érintené csak, akik éjszakára is ott tartózkodnak, mentesülnek a belépési díj alól, mivel ők megfizetik az idegenforgalmi adót.

Ezzel szemben pozitív példaként hozhatjuk föl Albi városát Franciaországból, ami, mint érsekségi helyszín került föl az UNESCO világörökségi helyszínek közé 2010-ben. Ez a lépés oda vezetett, hogy a látogatók száma megkétszereződött és a városnak stratégiát kellett kidolgoznia hogyan fogja kezelni a minősítésből eredő kihívásokat. Így a zászlójukra azt tűzték ki célul, hogy megőrizték az örökség kivételes értékét, ugyanakkor a helyiek segítségével és bevonásával megakadályozzák, hogy a város múzeummá váljon. Hogy elkerüljék ezt a hibát, a terület vezetésére kijelölt bizottság a kezdetektől fogva bevonta a programba a helyi intézményeket, a kulturális és tudományos partnereket, a hozzáértő embereket, de a turizmus szakértőit és a lakosságot is. Az érsekségi központ nem kíván csupán kulturális örökségi tétel lenni. Foglalkoznak az emberi tényezővel, a gazdasággal és ezek együtt hatásával is. Albiban minden évben tartanak közgyűlést, ahol minden helyi lakos részt vehet és bármilyen a várost érintő témában felszólalhat (legyen szó akár parkolásról, vagy közterületek használatáról). Így sikerült azt elérni, hogy a helyi lakossággal való folyamatos egyeztetések hatására sikerült megőrizni, hogy a helyi lakosság jóléte

és jólléte legyen előtérbe helyezve az örökség óvása mellett. Persze ehhez a megfelelő szabályrendszerre és jogi eszközökre is szükség van. Franciaországban működik egy szervezet, a Grands sites de France (GSF -Nagy Francia Örökségek), amely 1980 óta dolgozik azon, hogy összehangolja a terület kapacitását a látogatók igényeivel. Ennek a szervezetnek a feladatai közé tartozik, hogy kutatásokat végezzenek arról, hogy mekkora az egyes területek befogadó képessége, mekkora terhet jelent a természetvédelemre a látogatók tömege, arra is ügyelve, hogy a helyi lakosság ne érezze megfosztva magát területétől, és hogy a turizmus ne váljon az egyetlen tevékenységgé a területen. Számos módszer létezik, amelyeket alkalmazni lehet az egyes helyzetekben: látogatási megfigyelő helyeket kell felállítani, távolabbra kell helyezni a parkolókat, ingajáratú kisbuszokat lehet beállítani, elektromos kerékpárt lehet alkalmazni stb. (Clastres-Völgyes, 2018)

Az örökségi beruházások hatásvizsgálatának a módszertana

Amellett, hogy egy ilyen műemlékvédelmi beruházásnak jelentős anyagi vonzata is van, amihez a szükséges forrásokat az államnak kell biztosítani, akár a saját költségvetéséből, akár nemzetközi pályázatok által, emellett megfelelő tervezés és működtetés mellett meghatározó gazdasági és társadalmi hasznokat hozhat létre a beruházás.

Azon felül, hogy a műemlékvédelmi beruházáson átesett épület vagy emlékhely anyagi hasznot hozhat az ott beszédhető belépődíjak által, továbbá növelheti az odalátogatók számát, a térség turisztikai vonzerőjét, ezáltal a foglalkoztatottságát, valamint a helyi kulturális élet fellendülését is ösztönzi.

Az anyagi haszonszerzés is egy fontos szempont, de nem szabad azonban elfelejtkeznünk arról sem, hogy környezetvédő szerepe is lehet, hiszen, ha egy térség örökségvédelmi besorolás alá kerül, akkor elkerülhetőek lesznek a felszíni környezetre romboló hatással levő beruházások.

Az örökségvédelem tehát értékmentő, érték örökítő és értékteremtő is, mely hatással van a környezeti, társadalmi és gazdasági mutatókra is.

Azt, hogy ezeknek a beruházásoknak milyen hatásai vannak, különböző módszerekkel tudjuk mérni és meghatározni. Alapvetően két módszertant tudunk megkülönböztetni és ezeket együttesen összevetve vagy külön-külön vizsgálva kaphatunk választ a beruházásunk hatás eredményeiről. Ez a két módszer a kvalitatív és kvantitatív, az előbbi azon emberek véleményén és ennek a kiértékelésén alapszik, akik érintettek a tervezett örökségvédelmi beruházásban, tehát a területen élők. Ennek elemzéséhez szükséges kutatást végeznünk a helyiek körében, akár interjú vagy helyi közgyűlés formájában. Ebben a módszerben a hogyan? és a miért? kérdésekre keressük a választ. A kvalitatív módszer tehát nem tényszerű adatokon alapszik, hanem az emberek véleményén, hogy nőtt-e a beruházás hatására az életminőségük például. A kvantitatív módszer alkalmazása során ezzel ellentétben a mérhető, valós számadatok elemzésével foglalkozik és a mennyi? kérdésre keresi a választ. Bevált kvantitatív kutatási módszerek közé tartozik a kérdőívezés (személyesen, elektronikus, postai vagy telefonos úton), korrelációs kutatás vagy ok-okozati kutatás. A módszer előnye, hogy széles vizsgálati csoportot el tudunk érni vele, hátránya azonban, hogy hiányzik belőle a személyes motiváció feltárásának a lehetősége. Tehát meghatározhatjuk, hogy az egyik egy minőségi, míg a másik egy mennyiségi megközelítése a módszertannak. Mivel mindkét szempontot fontos megvizsgálni és figyelembe venni a hatásvizsgálat során, ezért a legcélravezetőbb ezeknek a módszereknek az együttes használat, összevetése és kielemezése.

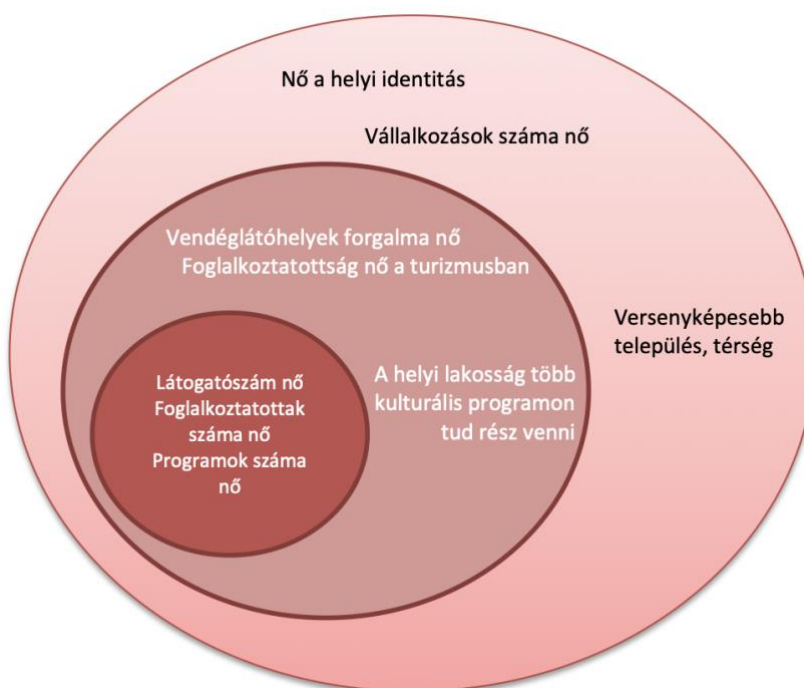
Az örökségvédelem különböző területekre gyakorolt hatása

Ahogy azt már korábban említettem, az örökségvédelmi beruházások hatásvizsgálatánál együttesen kell figyelembe vennünk a gazdaságra, társadalomra és a környezetre gyakorolt hatásait. Ehhez a fent ismertetett módszertant alapul véve tudunk következtetéseket és elemzéseket levonni.

Valójában a gazdasági hatások elemzése során, azokat a hatásokat szükséges megvizsgálunk, amelyek rövid és középtávon realizálódnak a beruházás során, akár nyerségként, akár veszteségként. „Ez megjelenhet kapcsolódó gazdasági társaságok pénzügyi eredményének növekedésében vagy csökkenésében, fogyasztók viselkedésében bekövetkező változásra, üzleti és

piaci folyamatoknak a változására, jövedelmi vagy foglalkoztatással kapcsolatos változásokra „ (Lazányi-Nemes-Bodorkós, 2016)

A gazdasági hatások esetében érdemes még figyelembe vennünk az úgynevezett tovagyrúzó hatásokat is, ami tulajdonképpen azt vizsgálja, hogy a beruházások gazdasági hatásainak milyen kapcsolata van a hatásvizsgálat során megvizsgált további területekre, milyen további hatásokat generáltak.

Szemléltető ábra egy örökségvédelmi beruházás keretein belül felújított épület tovagyrúzó gazdasági hatásainak bemutatására (Lazányi-Nemes-Bodorkós, 2016)

Ezzel szemben a társadalmi hatások tanulmányozása során nem az anyagi szempontokat analizáljuk, hanem minden olyan mutatót, ami az érintett társadalmi csoport fizikális és mentális jóllétét és a társadalomra gyakorolt hatását mutatja. Ide tartozhatnak a különböző, a beruházás által megvalósuló kulturális események, melyek a helyieknek lehetőséget teremtenek közösség formálásához és a nemzeti identitástudat erősítéséhez.

Végezetül pedig a környezeti szempontok feltárása során fontos figyelembe vennünk, hogy milyen környezeti terhet jelent a beruházás a természetes élővilág számára, továbbá a fenntarthatóság,

mind gazdasági és társadalmi oldalról mennyire valósul meg. Jelen környezetünkben és társadalmunkban nem elhanyagolható követelmény annak a figyelembevétele, hogy a beruházás milyen negatív vagy éppen pozitív hatással van klímaváltozásra.

A Rákócziak hagyatékának a hatásai a régiófejlesztésre a Tokaj-Hegyalja és Zemplén térségében

Miután ismertettem és magam is megismerkedtem a témához kapcsolódó témakörökkel és fontosabb fogalmakkal, bátorkodtam egy rövid egyéni elemzést is elvégezni a témában, amihez tudok kapcsolódni és úgy gondolom, hogy a témának van jelentősége és aktualitása is, hiszen a Tokaj-Hegyalja régióhoz és a borászathoz is szorosan kapcsolható a Rákóczi család és számos örökségi helyszín, szőlőbirtok és pincészet köthető a család nevéhez.

Történelmi áttekintés

Mivel egy olyan térségről beszélünk, ahol jelentős mennyiségű és változatos örökségi és hagyatéki értékkel találkozhatunk. Ide sorolhatjuk a borvidéki turizmust, mely az elmúlt évek beruházásainak köszönhetően újra felívelő pályán van és népszerű turisztikai célpont mind a belföldi mind a külföldi látogatók számára, de ide sorolhatjuk a számtalan természeti kincset mely a Zemplén vonzerője és a természetjárók körében közkedvelt célpont.

Egy ilyen örökségekben gazdag régióban, ahol fellelhetőek természeti, kulturális és történelmi emlékek is természetesen nem könnyű versenyre szállni és felkelteni az ide látogatók érdeklődését,

azonban én úgy vélem, hogy a térségben sikeresen kerül kiaknázásra az itt fellelhető örökségek bemutatása és ügyesen építkeznek egymásra, egymás mellett ezek a hagyatékok.

A magyar történelemnek mindig is kedvelt kutatási témája volt a Rákóczi család és a kuruc forradalom. Természetesen akadtak időszakok a történelemben, amikor is vezetés által nem volt kedvelt téma, azonban azt kijelenthetjük, hogy a magyarság számára kiemelten fontos történelmileg jelentős korszakról beszélünk, valamint II. Rákóczi Ferencet a történelmünk egyik legkiemelkedőbb alakjaként tartjuk számon. II. Rákóczi Ferenc emlékét sosem feledjük, fénye nem kopott meg, sőt, átavanszált a magyar nemzeti öntudat képformálójává, amit a trianoni kiegyezés hatására szétvált határoknak sem sikerült elválasztaniuk. II. Rákóczi Ferenc példakép a határon túli magyarok számára is és a történelmen keresztül segít kapcsolódni a nemzeti örökségtudat hagyatékával. Mi sem bizonyítja jobban ezt a megállapítást, mint a térségben az ő nevét őrző számtalan utca és közintézmény (a határon túl, Felvidéken és Kárpátalja területén is).

„Az 1903. évi emlékezések egyik nagyszabású eseménye volt az ereklyekiállítás, s országszerte szobortervek készültek, hogy Rákóczinak helye legyen a rohamosan fejlődő magyar köztéri kultúrában. A vezérlo és erdélyi fejedelem hamvainak 1906. évi hazahozatala és újratemetése a kassai Szent Erzsébet-dómban meghatározó nemzeti esemény volt, amely nem csupán kegyeleti, hanem határozott politikai aktusnak számított a függetlenségi, 48-as politika társadalmazításában.” (Halápi, 2022, bekezdés 3)

„A Rákóczi-kultusz tartalmát érdemben befolyásolták a XX. század magyar politikai fordulatai. A Horthy-rendszerben, amikor a Monarchia felbomlása után már nem volt szükség a Bécs-ellenesség demonstrálására, Rákóczi egyre inkább a Kárpát-medencei magyar együvé tartozás szimbóluma lett. Az 1950-es években a politika és az azt kiszolgáló történettudomány a művelt arisztokratából népvézért formált.” (Halápi, 2022, bekezdés 6)

„A rendszerváltozás szele hozta létre a Rákóczi Szövetséget 1989-ben, amiben meghatározó szerepe volt a felvidéki magyaroknak. A szövetség fokozatosan a határon túli magyarság támogatásának, iskolái felkarolójaként lett az egyik legfontosabb nemzeti intézmény. II. Rákóczi Ferenc emlékvilága ezáltal a magyar nemzeti összetartozás megjelenítésének meghatározó lelki

kisugárzó ereje és gyakorlati megvalósítója lett. Ehhez a kormányzati politika szellemi és gyakorlati támogatást is kíván adni.” (Halápi, 2022, bekezdés 8)

A fentebbi forrásokból láthatjuk, hogy a Rákóczi hagyatéknak fontos a teljes történelmünkön átívelő hatásai vannak, ami még tovagyűrűzik a jelen korunkba is. A 2019.-es évet II. Rákóczi Ferenc emlékévvé nyilvánította a magyar Országgyűlés, az erdélyi fejedelemmé avatásának 315.évfordulója kapcsán. Ennek hatására több emlék helyet és szobrot is átadtak az évben továbbá a magyar kormány támogatásának köszönhetően ebben az évben megkezdődtek a Felvidéki Borsi Vár, a fejedelem szülőhelyének a felújítási munkálatai is, mely 2021. óta egy igazán európai színvonalú és méltó látogatóközpontként működik, hotellel és étteremmel karöltve.

Mindazonáltal nem csak a határon túli örökségek védelme kezdődött meg és folytatódott, hanem belföldön is nagy jelentőségű beruházások kezdődtek az örökségvédelem kapcsán. Ahhoz, hogy megismerkedjünk a Rákócziak belföldön is fellelhető hagyatékával, érdemes végig tekintenünk a ma is végig járható Rákóczi túraútvonalat, melyet 1976-ban indítottak el.

„A mai kuruc romantika típusú turizmus alapjait ebben a korszakban rakták le, az idősebb korosztály révén pedig él még a társadalmi bázisa is. Ezt a korszakot, a helyeket és az aktivitást tekinthetjük a mai turisztikai fejlesztések kiindulási alapjának. „ (Kiss-Pap, 2022)

Továbbá fellelhető kimondottan a Zemplén és Hegyalja térségében megismerhető Rákóczihoz köthető helyszíneken végig vezető túraútvonal is, mely a Rákóczi nyomán jelvénytviselő túra nevet viseli. Ennek állomásai: Füzér, Hollóháza, Telkibánya, Pálos kolostorrom (Gönc külterület), Fehér-kút, Regéc, Erdőhorváti, Komlóska, (Pogány-kút), Herceggút, Sárospataki-vár. (Észak-túra, 1966)

A Tokaj-Hegyalja és Zemplén régió és borvidék bár megúsza a török fennhatóságot, azonban a Habsburg és az Erdélyi Fejedelemség ütköző zónája lett, ezáltal fontos történelmi szerepet kapott több korszakon keresztül is. Számos vár és pincészet a mai napig működőképes és látogatható, ilyen például a Tokajban a főtéren található Rákóczi pince, melynek nagytermében számos fontos tanácskozás zajlott le és jelenleg étterem és kóstoló helyiségként látogatható.

Mivel a 16.-18. században az emberek nem igen jutottak édességhez, így az édes tokaji bor igazi különlegességnek számított, melyet könnyen lehetett értékesíteni és a Rákóczi család jól is tudta hasznosítani a birtokain kitermelt borokat, mind külkereskedelmi, mind diplomáciai célokra. II. Rákóczi Ferenc a tokaji borok eladásából származó bevétel jelentős részét a szabadságharc finanszírozására tudta fordítani. Így juthatott el a bor számos királyi és cári udvarba, Franciaországtól egészen az Orosz cári Birodalomig. A borvidék történetének és eme korszaknak is állít emléket a Tarcali királyi koronauradalmi borház, mely jelenleg a Tokaj Borvidék Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet Nkft.-hez tartozó, műemléki védelem alatt álló épületegyüttes.

A Rákóczi család örökségi helyszínei és történelmi hagyatéka a régióban

Ahhoz, hogy megértsük, hogy mit is jelent pontosan a magyar embereknek a Rákócziak történelmi hagyatéka a régiókban, a lentebbi listában összegyűjtöttem a térségben fellelhető Rákóczihoz (családhoz, felmenőkhöz) köthető nevezetességeket és az ezekhez kapcsolódó beruházások évét, valamint forrásait, ezeken kívül még történt számos országos jelentőségű invesztálás, azonban most kimondottan csak erre a régióra fókuszáltam a kutatásaim során.

Örökség neve, helyszíne	Örökségvédelmi beruházás éve	Örökségvédelmi beruházás finanszírozása	Infrastrukturális emlékek fellelhetőek-e a helyszínen
Rákóczi ház, Bodrogkeresztúr	Jelenleg nem látogatható, de az önkormányzati tervek megvalósulásáig is meghatározója az utcaképnek – és természetesen hű őrzője a fejedelem és a	Nincs Adat	Igen (Rákóczi Ferenc Út, Rákóczi mellszobor, Rákóczi emléktábla

	fejedelmi család emlékének.		
Rákóczi Vár, Sárospatak	<u>2006-2011</u> , Ágyúöntőműhely, 2019, Várfalak teljes föltárása és Látványtár kiépítésének megkezdése, <u>2021</u> - jelenleg, Attrakció fejlesztés, Lőportorony helyreállítás, jegypénztár és ajándékbolt felújítása	Magyar Nemzeti Múzeum, Sárospatak Önkormányzata, Nemzeti Örökségvédelmi Fejlesztés, Nemzeti Várprogram (GINOP-7.1.1-15- 2017-00037)	Igen (Rákóczi Múzeum, II.Rákóczi Ferenc Általános Iskola, Rákóczi Gyógyszertár, Hotel Rákóczi, Rákóczi Kollégium, Rákóczi Étterem, Rákóczi Apartman, Rákóczi Út, Rákóczi emlékoszlop)
Rákóczi Vár, Szerencs	<u>2017-2019</u> , Csarnok építés, vállalkozásfejlesztéshez, Raktárépület felújítása, Belső Út kialakítása, Szolgáltató központ kialakítása, Foglalkoztatás növelése, Szolgáltatás bővítéshez eszközbeszerzés	Széchenyi 2020 program, TOP-1.2.1- 15- BO1-2016- 00028, Turisztikai fejlesztés a „SZERENCSI CSOKOLÁDÉ HAZÁJÁBAN”	Igen (Rákóczi Múzeum, Rákóczi Zsigmond Református Általános Iskola, Rákóczi Pizzéria, Rákóczi Zsigmond Tumbája, Rákóczi Zsigmond tér, Rákóczi Sportpálya, Rákóczi Út, Rákóczi szobor)

Regéci Vár, Regéc	<u>1999</u> , megkezdődött a régészeti feltárás, valamint az elektromos hálózat kiépítése, <u>2014</u> , Vár kiépítése, állagvédelem, délkeleti bástya és falak visszaépítése, A látogatóközpont kiépítésének kezdete, <u>2015</u> , „Gyermek a várfalak között” - turisztikai attrakciók létesítése	Regéc Község Önkormányzata, Magyar Nemzeti Vagyongazdálkodó Zrt., Új Széchenyi terv Észak Magyarországi Operatív Program	Igen (Rákóczi emléktábla és szobor)
Boldogkő Vára, Boldogkőváralja	<u>2010-2011</u> , rekonstrukciós munkák a turisztikai élmény javításának az érdekében, Palotaszárny lefedése, Szárazmalom, Háromszögű Torony helyreállítása, kilátó kialakítása, történelmi kiállítások létesítése (ólomkatona kiállítás, pénzverő gép, hadtörténelmi eszközök és címerpajzsok beszerzése) <u>2018-2023</u> , meglévő attrakciók modernizálása, műemlék élményszerűvé alakítása, turisztikai szolgáltatások növelése	ÉMOP forrás Zempléni és Abaúji Várak Fejlesztése projekt (GINOP-7.1.9-17-2018-00028)	Igen (Rákóczi Ferenc utca)
Rákóczi-Aspremont Kúria, Mád	<u>2008-2011</u> , Kóstolóhelyiség, Pince, Pinceház újjáépítése és kialakítása <u>2015</u> , emeletfelújítása, lakosztályok kialakítása	Mád Öregház Kft, Magán, Magyarország Kormánya	Igen (Rákóczi utca)

Rákóczi-Dessewffy kastély, Tokaj	Nincs adat, jelenleg magánkézben van és borászati központként működtetik	Nincs Adat	Igen (Rákóczi Út, II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola)
Maillóth- kastély/ Rákóczi kúria, Tállya	<u>2002</u> , fokozatos épület felújítás és állagmegóvás, <u>2020</u> - , turisztikai attrakciók kialakítása, vendégház kiépítése, kert felújítása	Tállya Önkormányzat, Széchenyi 2020- Magyar Kastély és Várprogram (GINOP-7.1.6-16-2017-00005)	Igen (Rákóczi utca, Rákóczi temető)
Rákóczi kastély, Tolcsva	<u>2020</u> - jelenleg, korhűen berendezett enteriőr, épület műemléki külső rekonstrukciója, tetőszerkezet és nyílászárók felújítása, fogadó és kiállítótér kialakítása, interaktív kiállítás, előkert rendezése, borterasz kialakítása, pinceszakaszok látogathatóvá tétele	Széchenyi 2020- Magyar Kastély és Várprogram (GINOP 7.1.6-16-2017-00005)	Igen (Rákóczi Ferenc utca, Rákóczi Pince)
Rákóczi Pince és Udvarház, Tokaj	<u>2021</u> - Újraindítási gyorskölcsön a koronavírus járványt követően	Széchenyi 2020 (GINOP-9.1.1-21), Magán- Tokaj- Hétszőlő Borbirtok	Igen (Rákóczi Út, II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola)

Rákóczi Szüretelőház, Tarcál	2021- első ütem: héjazat és nyílászárók cseréje, homlokzat újra festése, elektromos hálózat cseréje, gázkazán csere, nyitott fedett terasz kialakítása 2023-épület külső és belső felújítása, turisztikai- és kiállítótér kialakítása, kiállítás Tokaj-Hegyalja világörökségi útvonal kiemelkedő helyszíneivel, a Rákóczi családdal kapcsolatos anekdoták, történelmi, barokk borbemutató tér kialakítása, Az épület alsó szintjén egy 50 fő befogadására alkalmas borkóstoló és kiállítótér, a felső szinten pedig egy kávézó és shop mellett kerülnek kialakításra további kiállítóterek.	Széchenyi 2020, GINOP 7.1.6-16-A Tokaji Borvidék Világörökségi Helyszíneinek Fejlesztése	Igen (Rákóczi utca)
Református Templom, Mantskovit Bálint Könyvesház, Nyomtatástörténeti Múzeum és Vincellérház, Rákóczi Kúria, Vizsoly	2018-2020, vizsolyi és fonyi gyülekezetben teremtésvédelmi érzékenyítés, komplex humánfejlesztés, Osztálykirándulás a Rákócziak Bibliás uradalmába program	Széchenyi 2020, EFOP-1.3.7-17-2017-00119 – “Teremtésvédelmi Konzorcium Abaújban”	Igen (Rákóczi Zsigmond Általános Iskola)
Rákóczi-Kastély, Felsővadász	Folyamatosan karbantartott, 1954 óta általános iskolaként működik	Nincs Adat	Igen (Rákóczi Utca, Rákóczi Tér, II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola)

Rákóczi- Kastély, Emőd	1962-64, felújítás és műemlékké nyilvánítás, azóta folyamatosan karbantartott, jelenleg óvodaként és konyhaként működik	Nincs Adat	Igen (Rákóczi Út, II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola
Rákóczi ház, Abaújszántó	Műemléki jegyzékben szereplő, műemlékileg védett épület, 1975 óta helytörténeti gyűjtemény látogatható benne, jelenleg előzetes bejelentkezés alapján	Nincs Adat	Igen (Rákóczi utca, Rákóczi Út,
Erdőbényeiek Emlékparkja, Erdőbénye	1999-2005 között állítottak emlékszobrokat, köztük három Rákóczi erdőbényei vitézeinek állít emléket	Nincs Adat	Igen (Rákóczi utca, Rákóczi mellszobor)
Pusztavár, Erdőhorváti	várrom, kezelő: Egererdő erdészeti Zrt.	Nincs Adat	Igen (Rákóczi Villa- szálláshely)

Összesen 17 darab a Rákóczi családhoz köthető örökséget sikerült összegyűjtenem Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében, ami egy tekintélyes hagyatékot jelent a térségben, tehát megerősíti azt a feltevésemet, hogy a régióban kiemelt jelentőségű a Rákóczi-örökség kezelése, melyet számos beruházási pályázaton keresztül is támogatnak. Ugyan nem minden épületet hasznosítanak örökségvédelmi szempontok szerint, azonban ezek így alkalmazkodnak az örökségi épületek újra hasznosítása fenntarthatósági szempontok alapján koncepciójába. Vannak olyan örökségi épületek, melyeket iskolaként vagy óvodaként hasznosítottak újra a települések, ezeknek előnye, hogy az épületek folyamatos karbantartás alatt vannak és nem indult meg az

állag romlás, amely később még nehezebb helyreállítás folyamatokkal lehetne csak visszafordítani. Több településen is találhatunk olyan objektumokat, amik magánkézből vannak, de szerencsére ezek jelenleg is használatban levő épületek, melyeket helyreállításuk után, eredeti funkciójuknak megfelelően, esetleg kibővítve azt használnak napjainkban is.

Ebből a 17 épületből összesen 10 darabnál történt valamilyen örökségvédelmi beruházás és állagmegóvási program, a magyar kormány és EU-s pályázatok segítségével. Ez mutatja, hogy a térség és ennek a jelentős történelmi örökségnek a megóvása és fejlesztése a Magyar Kormánynak is kiemelt jelentőséggel bír.

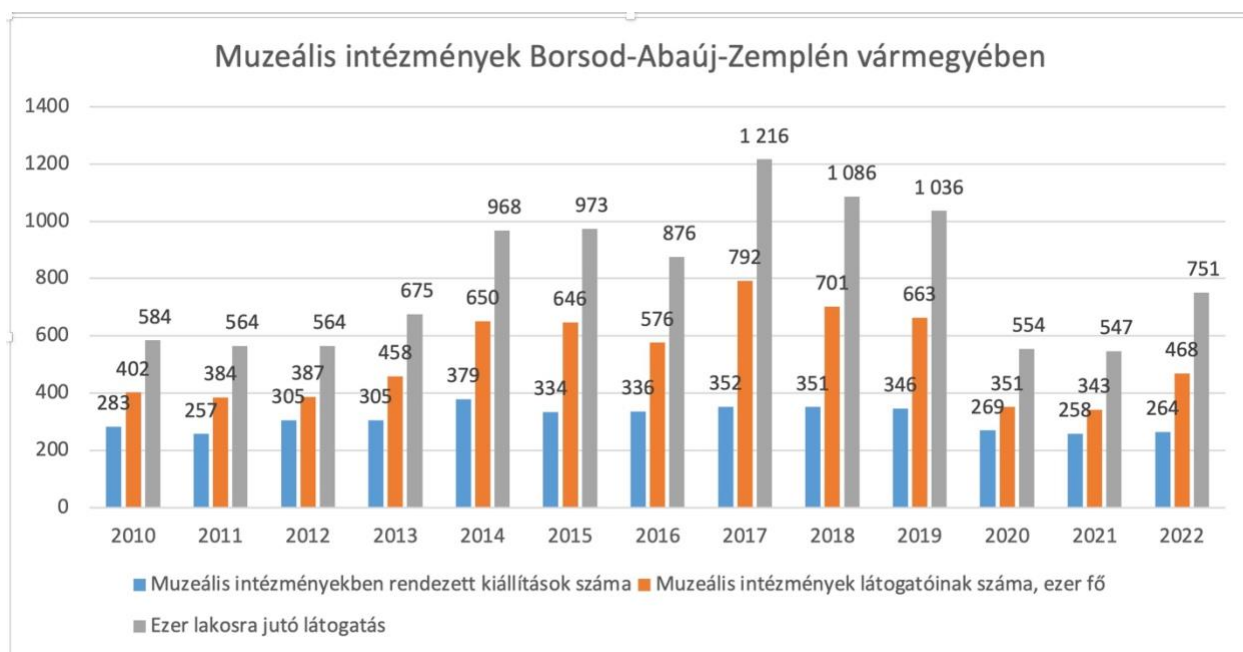
Az összegyűjtött településeken még azt vizsgáltam, hogy fellelhetőek-e az infrastruktúrához köthető emlékezések, tehát mennyire jelenik meg a környezetben a Rákóczi név és szellemiség. Itt a vizsgált 17 településből mindegyiknél találtam ilyen kötődést. Itt utca, iskola, vendéglátó egység megnevezésben történik emlékhordozás. Biztos vagyok abban, ha a vármegyében további településeket is megvizsgálunk ilyen szempontok szerint, akkor még több ilyenre találunk példát.

Kulturális és társadalmi mutatók a régióban

A következőkben a régióban fellelhető kulturális intézmények számát és látogatottságát fogom vizsgálni. Továbbá a keresőmotorokban elvégzett keresések számát vizsgálom meg a régióra vetítve a Rákócziakhoz kapcsolódóan.

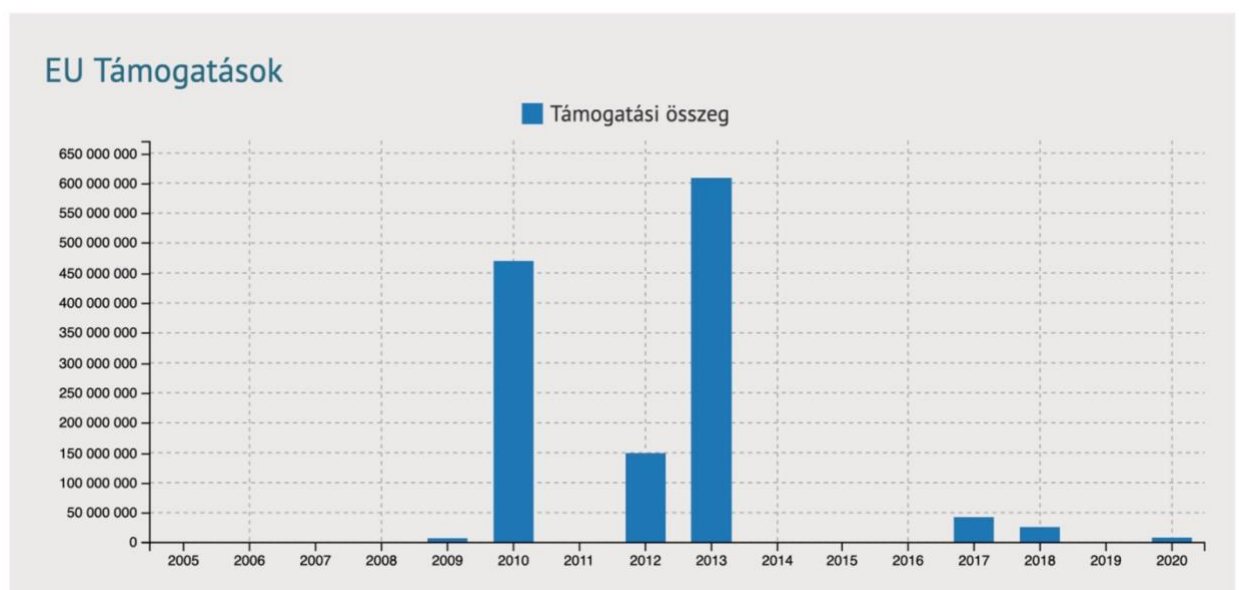
Forrás: KSH (2010-2022), saját szerkesztés

16.1.2.1. Muzeális intézmények Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében														
Területi egység neve	Területi egység szintje	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Muzeális intézmények száma														
Borsod-Abaúj-Zemplén	vármegye	47	50	52	59	59	55	56	57	59	62	62	62	60
Muzeális intézményekben rendezett kiállítások száma														
Borsod-Abaúj-Zemplén	vármegye	283	257	305	305	379	334	336	352	351	346	269	258	264
Muzeális intézmények látogatóinak száma, ezer fő														
Borsod-Abaúj-Zemplén	vármegye	402	384	387	458	650	646	576	792	701	663	351	343	468
Ezer lakosra jutó látogatás														
Borsod-Abaúj-Zemplén	vármegye	584	564	564	675	968	973	876	1 216	1 086	1 036	554	547	751

Saját szerkesztés

2005 és 2020 között a vármegye muzeális intézményei összesen 1 309 010 629 Ft EU Támogatást kaptak. Ebből Sárospatak városa összesen 626 689 663 Ft EU támogatáshoz juthatott, melyből a legkiemelkedőbb 500 000 000 Ft beruházásban a Rákóczi vár műemléke juthatott, melyből attrakció fejlesztéseket valósítottak meg a 2013-as évtől kezdődően. Sárospatakon hazánk legjelentősebb, európai szinten páratlan ipartörténeti műemlékének, az I. Rákóczi György nevéhez fűződő ágyúöntő-műhely turisztikai hasznosítása valósult meg.

Forrás: muzeumstat.hu, EU támogatások mértéke Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyében muzeális intézményekhez és oktatási programokhoz kapcsolódóan

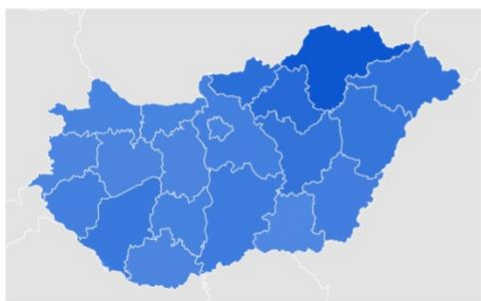
A két statisztikát összevetve jól látható, hogy a muzeális intézmények látogatóinak a száma kiugróan megemelkedett a beruházások éveit követően. A 2013-as évet követően, amikor elkezdődtek a sárospataki Rákóczi várhoz kapcsolódó attrakció fejlesztések, melyből az ágyúöntőműhely attrakció 2017-re készült el, azt eredményezte, hogy a 2017, 2018, 2019-es években a látogatók száma jelentősen megnőtt, 2017-ben 792,000 fő, 2018-ban 701,000 fő, és 2019-ben 663,000 fő volt a vármegye muzeális intézményeiben összesen. Az ezt követő években ez a szám némileg visszaesett, de a 2022-es évre újra sikerült föltornázni 468,000 főre ezt a számot. Ez az összefüggés, azt mutatja, hogy a kulturális beruházások és az örökségvédelmi attrakciófejlesztések kedvező irányba fordítják a látogatók számát és növelik a régió versenyelőnyeit. Valamint az, hogy Sárospatak városa és ebből is a Rákóczi vár juthatott a régió legkiemelkedőbb támogatásához, tovább erősíti azt az álláspontomat, miszerint a Rákóczi örökség kiemelt szerepet kap a régióban.

Rákóczi névvel fémjelezve egy határokon átívelő oktatási és kulturális program is elérhető főleg középiskolások és egyetemisták és oktatók számára, a Rákóczi-szövetség keretein belül. A szövetség nagy történelmi múlttal tekint vissza, a Rákóczi Szövetség Alapítványát (korábban a Csehszlovákiai Magyar Kultúráért Alapítvány) 1990-ben a Rákóczi Szövetség hozta létre. 2001-

től kiemelten közhasznú szervezetként támogatja a csehországi, szlovákiai és kárpátaljai magyarság társadalmi, gazdasági és kulturális életét. A program célja az összetartozás erősítése a határon túli magyar nemzetiségű társainkkal. Ennek érdekében összesen 16 nyári tábor valósulhatott meg 2021-ben, melyből többnek is a Sátoraljaújhelyen található Rákóczi Hotel, Tábor és Rendezvényközpont adhatott otthont. A legfőbb cél a magyar nyelvi környezet biztosítása, hogy a kisebbségi létből érkező gyermekek megéljék azt az érzést, hogy van egy ország, ahol a feliratok magyarul olvashatók és lehet magyarul fagyit kérni. Valamennyi táborozó kisdíák magyar iskolában tanul a szülőföldjén. A pedagógus tábor hagyományosan továbbképzésről, találkozásokról és a tanárok iránti megbecsülés kifejezéséről szólt. A határon túli területeken a magyar iskolaválasztás egyet jelent a magyar nyelv, a kultúra és a közösség fennmaradásával és nem utolsósorban az egyén többlettudásával és jobb érvényesülésével. Ennek az üzenetnek a közvetítésében számos ösztöndíj program kínálkozik a diákok és tanárok számára is. A Rákóczi örökség és történelem ebben a programban is fontos szerepet kap, hiszen az egykori Rákóczi Uradalom fontos részét képező, ma már határainkon kívül eső magyar lakta területek és magyar származású, kötődéssel rendelkező emberek számára nyújt kapcsolódási lehetőséget a gyökereikhez.

Utolsó szempontként a II.Rákóczi Ferenc nevéhez kapcsolódó internetes keresések régiókkénti eloszlását vizsgáltam meg az elmúlt 5 évre visszamenőleg.

Érdeklődés alrégiók szerint ?

Alrégió	↓	↕	↗
1 Borsod-Abaúj-Zemplén	100		
2 Heves	84		
3 Nógrád megye	79		
4 Szabolcs-Szatmár-Bereg	76		
5 Jász-Nagykún-Szolnok	74		

Forrás:trends.google.hu, Keresések aránya az egyes régiókban II.Rákóczi Ferenc nevére 2018-2023

Érdeklődés alrégiók szerint:

Megtekintheti, hogy hol volt a legnépszerűbb a kifejezés a megadott időszakban. Az értékek 0-tól 100-ig terjedő skálán vannak feltüntetve, amelyen a 100 azt a helyet jelöli, ahol a keresések összesített számához képest a legnagyobb a népszerűség; az 50-es érték azt a helyet jelöli, ahol a népszerűség feleakkora. A 0 pedig azt a helyet jelöli, ahol nem áll rendelkezésre elég adat a kifejezéshez.

Az internetes keresések számából az elmúlt öt évből az az eredmény mutatkozik, hogy a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye régióból történő keresések aránya a legkiemelkedőbb, ezt követi Heves vármegye, majd Nógrád, Szabolcs-Szatmár és Jász-Nagy-Kun vármegyék, közel azonos mértékkel. Ezek a keresések azt mutatják, hogy a régióban kiemelt fontosságú az itt élő társadalom számára II.Rákóczi Ferenc, amit az internetes keresési statisztikák is mutatnak.

A régióban számos Rákóczi emlékéhez köthető programsorozat valósul meg évről évre, így ezek az ünnepélyek is növelhetik a vármegyében a Rákóczi utáni keresések népszerűségét. Évente megrendezésre kerül Háromhután a Rákóczi Emléknep, mely azért kerül megrendezésre, mivel a települést II. Rákóczi Ferenc Fejedelem alapította és a regéci uradalomhoz tartozott, mely a Rákóczi család birtokában volt közel 100 évig. Ehhez a programsorozathoz kapcsolódik a Regéci várban évente megrendezésre kerülő Rákóczi emléknep is. Borsiba, II. Rákóczi Ferenc szülőfalujába is indul évente zarándokvonat a fejedelem születésének napján. Körömon Rákóczi emlékfutást tartanak mely Szerencsről indul a településig. Továbbá a népszerű turisztikai attrakciónál is rendszeresen tartanak megemlékezéseket és kulturális programokat, Sárospatakon az ostromhétvége, Füzeren a Várnapok, Sátorlajújhelyen a Rákóczi Hotel és táborban, a Rákóczi nyár tábor program a Rákóczi Szövetség megrendezésében.

Versenyképesség elemzése a komparatív és abszolút előnyökön keresztül

Következő lépésként a régió abszolút és komparatív versenyelőnyeit szeretném megvizsgálni, annak érdekében, hogy képet adjak arról az itt működő vállalkozások és leendő vállalkozást tervezők számára, hogy milyen a hagyatékon alapuló versenyképességre érdemes az itt induló

vállalkozásokat alapozni, annak érdekében, hogy a régió alapján egyedi és megismételhetetlen előnyökhöz jussanak. Egy-egy ilyen versenyelőny fölismerése és kiaknázása azt eredményezheti, hogy egy olyan unikális vállalkozási területet képviselhetünk, mely csak a régióra jellemző, így olyan vonzerője lehet a vállalkozásunknak, ami fellendítheti a környékre irányuló turizmust.

A versenyképességre vonatkozó elemzés elméletét Adam Smith-nek és az ő elméletének a továbbfejlesztőjének, David Ricardo-nak köszönhetjük. Adam Smith már egészen korán 1776-ban kiadta A nemzetek gazdasága című művét, melyben lefektette az abszolút előnyök elméletét. Ez az elmélet azon alapszik, hogy egy nemzetgazdaságnak egy termék tekintetében akkor van előnye, ha azt nagyobb termelékenységgel, alacsonyabb költségszinten képes előállítani, mint más országok. Az elmélet szerint figyelembe vett termelési tényezők a munkaerő, föld, természeti erőforrások, tőke és az infrastruktúra. (Szerb-Rideg, 2023)

Ezeket az alapokat az 1817-ben kiadott A politikai gazdaságtan és az adózás alapelvei című könyvében David Ricardo fejtette tovább és jelenítette meg a komparatív előnyök elméletét. Az elmélet szerint a megtermelt javak ára függ az előállításukhoz szükséges tőke- és munkaráfordítás relatív nagyságától, így a gazdasági szereplők törekszenek az erőforrások hatékony felhasználására, ennek következtében érdemes specializálódniuk. (Szerb-Rideg, 2023)

A régiónak számos szempontból vannak versenyképességi előnyei. Az abszolút előnyökhöz sorolnám a térségben fellelhető természeti erőforrásokat. Ezen belül figyelembe vehetjük a termőföldek nagyságát és minőségét, az erdőállományt, a folyó és állóvíz készletet, a nyersanyagvagyon (kőzetek, ércek, gyógyvizek), és táji adottságok (hegységek, természetvédelmi területek). Mindezekben a tényezőkben a Tokaj-Hegyalja és Zemplén térsége bővelkedik. Termőföld területeket rengeteget találhatunk, amit szőlő termeléshez használnak, ehhez kapcsolódnak pincészetek és különféle borászati vállalkozások. A táji adottságok is meghatározóak, hiszen egy jelentős természetvédelmi terület helyezkedik el a régió belül, mely UNESCO világörökségi védelem alá is lett helyezve, ezzel összekapcsolódva számos hegyvidéki tájegység és túraútvonal fut itt keresztül, valamint folyókban és állóvizekben is gazdag a terület. Szerintem remekül használja ki ezeket a természeti adottságokat például a Megyer-hegyi tengerszemnél található Dülöbisztró, mely a népszerű turista útvonal mentén fekvő szőlő ültetvény tövében, remek kilátással rendezett be vendéglátó egységet. Nyersanyag vagyonban is bővelkedik

a szektor, több kőfejtő, nem érc alapú ásványi nyersanyagkitermelő vállalat is működik itt. Valamint az övezet gyógyvíz minősítésű termálvíz forrással is rendelkezik, bár ez még jelenleg nem került kihasználásra.

A Zemplén-Tokaj régió tőkeállománya is kiemelkedő, hiszen az itt található épületek közül számos rendelkezik műemlékvédelmi besorolással a történelmi Rákóczi hagyatéknak köszönhetően. Valamint számos dűlőbirtok és borász vállalkozás is jelen van itt, melyeknek jelentős a hatása a térségbe beáramló és onnan kivitt működőtőkére. Ahogy a Rákóczi család örökségi helyszínei gyűjtésében is látható, szignifikáns az itt történő beruházások aránya is, számos történelmileg jelentős helyszín kaphatott itt örökségvédelmi beruházást, ezáltal erősítve az örökségtudatot és a vállalkozások jövedelmezőségét. Kiemelt figyelmet kapnak a borászati ágazat szereplői is, mivel az a cél, hogy a tokaji borok újra nemzetközi elismertségnek és hírnévnek örvendhessenek. Az infrastruktúra általános állapota ezzel szemben nem kiemelkedő, a közutak állapota nem egységes, azonban már számos közútfejlesztéssel kapcsolatos pályázat is elindult, vagy már meg is valósult, mely tovább erősíti a régió helyzetét. A vasúti pályák és a térség közösségi közlekedési összeköttetése még egy fejlesztendő terület, ami, ha megvalósul profitálhat belőle a lakosság és az ide látogató turisták is.

Fontos még megemlíteni a technológiai és innovációs haladást is a térségben, mely leginkább a borászati ágazathoz köthető, hiszen itt jelentős újítások és beruházások történnek, melyek előmozdítják ennek a szektornak a technológiai fejlődését. Kiváló példa erre a felívelőben levő natúrbor ágazat fellendülése Tállyán, mely az elmúlt évtizedekben megszokott borkészítési eljárásoktól merőben más és innovatívabb vonalat képvisel. Ezt a szempontot a legnehezebb meghatározni és mérésekkel alá támasztani egy-egy régió esetében, ugyanis nem igazán írhatóak le mennyiségi jellemzőkkel. Ide sorolnám a számos örökségvédelmi beruházás során megvalósult turisztikai innovációs attrakciófejlesztést is, melyek egyedi és modern emléket állítanak a Rákóczi történelmi örökségnek.

Interregionális kapcsolatok, abszolút és komparatív előnyök

A régiók közti kapcsolatok egyik alapvető célja a belső, illetve a külső fogyasztói kereslet kielégítése. A régiók közti kereskedelem volumenét és irányait a régiók szakosodása, különböző

termelési ágazatokra való specializálódása határozza meg. A szakosodást meghatározó tényezők közé tartozik a termelési összetevő ellátottsága, az összetevő árkülönbségei, a termelékenység különbségei és a kereslet változása. Esetenként a munkaerő megfelelő képzettsége, technológiai ismereteinek hiánya vagy a belső kereslet hiánya akadályozhatja a jelenlévő tényezőkre alapozott szakosodási lehetőségek kiaknázását. A régiók szakosodását és az ebből eredő előnyöket többféle módon is magyarázhatjuk. Az abszolút előnyök szerinti szakosodás elve szerint minden régiónak azt a terméket kell termelnie, amelyet a többi régiónál nagyobb hatékonysággal tud előállítani. A komparatív előnyök módszere szerint abban az esetben is érdemes szakosodni, ha valamely régió minden terméket hatékonyabban tud előállítani, mint a másik régió. Ilyenkor a kevésbé hatékony régióknak arra a termékekre kell szakosodniuk, amelyben lemaradásuk a legkisebb (ebből van ún. komparatív előnye), az abszolút előnnyel rendelkező régió pedig termeli a többi terméket.

Ezen elemzések alapján, melyet összevetettem a saját kutatásommal, arra a következtetésre jutottam, hogy a Tokaj-Zemplén régióknak abszolút előnye van borászati szektorban, melyben egyedül a tokaji-aszú bor készítési módja és egyedülálló a természeti tájegység is, mely ennek a borfajtának az előállítására specializálódott. Szerintem remekül bele tudna illeszkedni ebbe a szektorba a Rákóczi hagyaték és örökségvédelem, hiszen a tokaji borvidék kiemelkedő szereppel bírt már a Rákócziak idejében is és számos épület és írásos relikvia őrzi ennek az emlékét. A gyűjtésben is szerepel több pince is, mely a Rákóczi hagyatékhoz kapcsolódik és már akkoriban is borászati tevékenységhez létesítették őket. Kiválóan össze lehetne kapcsolni a térségben, a mai modern felívelőben levő borászatot a történelmi hagyományőrzéssel, melynek révén tovább erősödhetne a térség örökségtudata. A Rákócziak jelenléte és hatása nagyon erős a tájegységen, számos település őrzi ennek az emlékét. A borászat is mint vállalkozási szektor kiemelt jelentőséggel bír a környéken, azonban hiába kapcsolódnak össze történelmileg ezek a tényezők, kevesen tudják, hogy milyen jelentős hatással is voltak egymásra mind gazdasági, mind örökségi szempontból. Tokaji aszút is írásos emlékek szerint először a Rákóczi korban készítették, valamint a tokaji borok kereskedelme is az egyik legvirágzóbb időszakát a Rákóczi fejedelmek uralkodása alatt élte (egyes legendák szerint a Rákóczi szabadságharcot is többek között a tokaji bor kereskedelemről finanszírozták). Illetve II. Rákóczi Ferenc a diplomáciai kultúrájában is használta a tokaji borokat, számtalanszor küldetett más udvartartásokba is az általa elismert borokból, a francia királlyal és az orosz cárral is így építette a diplomáciai kapcsolatait.

Versenyképességi elemzés örökségi épületek hasznosítási lehetőségeihez

Az elemzés alapjául egy a térségben fellelhető és a Rákócziakhoz kapcsolódó magán kézben levő és üzemeltetésű épületet választottam. Egy örökségi épületnek számos hasznosítási lehetősége van, ez függhet attól, hogy az épület magán, állami, esetleg szervezeti kézben van e. Valamint az is egy vizsgálati szempont lehet, hogy korábban milyen működtetési feladata volt az épületnek, tehát lakhatási, gazdasági stb. célra használták e.

Az általam vizsgált épület a Mádon található, Barta Pincészet birtokában levő Rákóczi-Aspermont Kastély (kúria). A Barta Pincészetnek erősen összefonódó kapcsolata van a történelmi borvidékkel és a településen fellelhető örökségi épületekkel. A pincészet számára fontos szempont a szőlőtermesztés és a történelem kapcsolata, mely a térségben kiemelkedő szerepet kap. A birtokukban levő Öreg Király dűlő és Kővágó dűlő is a Rákóczi családhoz köthető területeken fekszenek, melynek emlékét jelenleg is őrzik. A Király dűlő 1635-ben kerül először a Rákócziak birtokába, ezután egy házasság révén Rákóczi Julianna és férje családja, az Aspermontok birtokolták a szőlőket a 18. század első harmadáig. Ezekhez a szőlő birtokokhoz kapcsolódik a Rákóczi-Aspermont kúria, mely egyszintes udvarházként, valamint gazdasági épületként működött, ehhez kapcsolódott a pinceház is. Az épületeket a mai napig használják az állagmegóvási és felújítási beruházások után. A pinceház jelenleg a borászat feldolgozó helyiségeként működik, szinte teljesen újjá lett építve. Eredetileg két földszintes épület tartozott ide, melyet később emeletes ráépítéssel kötöttek össze. Ezen átalakítások hatására sajnos sokat veszített a történelmi jellegéből az épület, azonban miután a pincészet birtokába került jelentős helyreállító és restaurálási munka vehette kezdetét, így sikerült az eredetihez közeli állapotba visszahozni az épületet. Minden munkálat a műemlékvédelmi hatóság vizsgálata és jóváhagyása után történt. A kúria épület földszintjén kóstolóhelyiségek, vinotéka és irodák kerültek kialakításra. Ezután következett az emeleti prémium szálláshely kialakítása, mely jól kapcsolódik a magasan pozícionált borászat arculatához.

Az elemzéshez kapcsolódóan sikerült interjút készítenem Barta Károly úrral, aki a Barta Pincészet egyik tulajdonosa. Az interjúban kitértünk azokra a kérdésekre, hogy az általa üzemeltetett

vállalkozásra milyen hatással van az, hogy egy műemléki épületet választottak a borászat profiljába. Mivel az általuk birtokolt dűlők is történelmileg jelentős területen helyezkednek el, így a kastély jól illeszkedett az általuk képviselt arculathoz. Mivel a neves borászatok több százéves múlttal rendelkeznek, így a borászat marketingjének fontos eleme az épület és húzóerő az idelátogatók számára. A történelmi település és a térség történelmi öröksége számára is jelentőséggel bíró épületet saját forrásból vásárolták meg, melyhez később sem vettek igénybe pályázati forrást, ugyanis borászatok számára kiírt pályázatok nem vonatkoztak a műemléki épületekre. Azonban a vásárlásnak és az üzemeltetésnek nem volt feltétele számukra a pályázati forrás, az épületet mindenképpen szerették volna a borászathoz kapcsolni történelmi jellege miatt. Továbbá céljuk volt az is, hogy a település közepén található épületet a lehető legjobb állapotban őrizték meg, hogy kapcsolódhasson a település és a térség történelmi örökségeihez. Később elnyertek egy szálláshely fejlesztési pályázatot, így kerültek kialakításra az emeleti térben a Rákóczi tematikájú lakosztályok, melyeknek a bérleti díja magasabb a településen található más szálláshelyekhez képest, azonban nem is ez a vállalkozás fő profilja. A lakosztályok és a kóstolóhelyiségek, mint díszletelem kapcsolódnak a borászathoz és illeszkednek a chateau koncepcióba. A tulajdonosok abszolút pozitívnak ítélik meg, hogy egy műemléki épületet választottak a borászathoz kapcsolódó helyiségek kialakításához, hiszen az embereket a történelmi helyszínek vonzzák, így mind a dűlő, mind a kastély múltja húzóerő az idelátogatók számára.

Az elkészített interjúból jól kirajzolódott számomra, hogy egy nagyon egyedi és különleges összefonódásról van szó, ami a régió két fontos ágazatát egyesíti, a borászatot és a Rákóczi történelmi hagyaték őrzését. Mind a borászat, mind a történelmi hagyományőrzés erősen jelen vannak a régióban és fontos.

Emellett nem csak a helyi lakosságot érinti ez a történelmi hagyományőrzés, hanem a magyarokat határon innen és túl, hiszen számos Rákócziakhoz köthető birtok szakadt a határon túlra Trianon által, ahol szintén megmaradt a fejedelem történelmi kultusza.

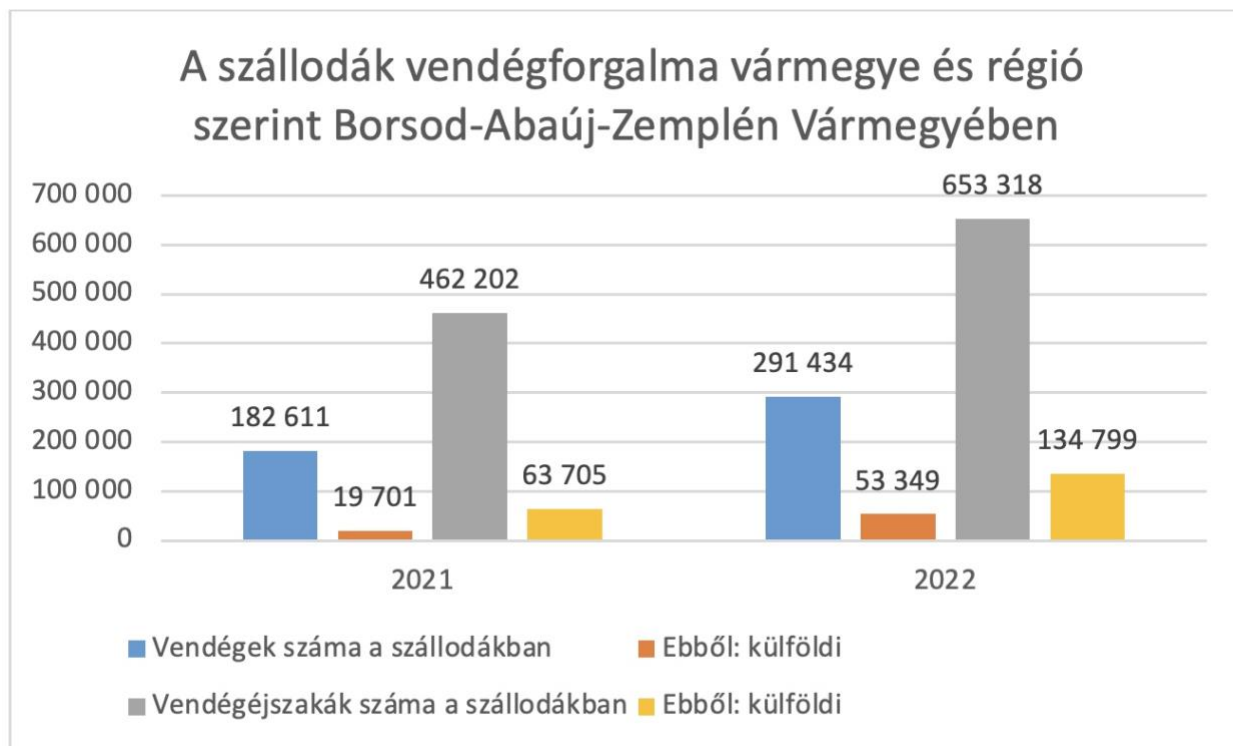
Jól érzékeltetik ezt az alábbi statisztikai adatok is, melyek alapján 2021-ben és 2022-ben ismertetem a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében megszállók számát, az itt eltöltött vendégéjszakák számát, valamint azt, hogy ebből milyen arányban vannak a külföldiek.

A vármegyében levő szállodákban megszálló vendégek száma 2021-ben 182,611 fő, ebből 19,701 fő volt külföldi vendég, tehát 162,910 fő magyar állampolgárságú szállóvendég. 2022-ben pedig már 291,434 fő szállt meg itt, közülük 53,349 fő volt külföldi és 238,085 fő magyar állampolgárságú.

Az itt eltöltött vendégéjszakák száma összesen 2021-ben 462,202 éjszaka, ebből a külföldiek által eltöltött éjszakák száma 63,706 éjszaka volt. 2022-ben pedig összesen 653,318 éjszakát töltöttek itt, amiből külföldi vendégek 134,799 éjszakát. 2022-ben tapasztalhatunk egy jelentősebb emelkedést a külföldiek által itt töltött éjszakák és a külföldi vendégek számában, majdnem megduplázódott a számuk, de arányaiban még mindig sokkal jelentősebb a magyar vendégek száma.

**A szállodák vendégforgalma vármegye és régió szerint
(KSH,2021-22) , saját szerkesztés**

Területi egység neve	Területi egység szintje	2021	2022
Vendégek száma a szállodákban			
Borsod-Abaúj-Zemplén	vármegye	182 611	291 434
Ebből: külföldi			
Borsod-Abaúj-Zemplén	vármegye	19 701	53 349
Vendégéjszakák száma a szállodákban			
Borsod-Abaúj-Zemplén	vármegye	462 202	653 318
Ebből: külföldi			
Borsod-Abaúj-Zemplén	vármegye	63 705	134 799

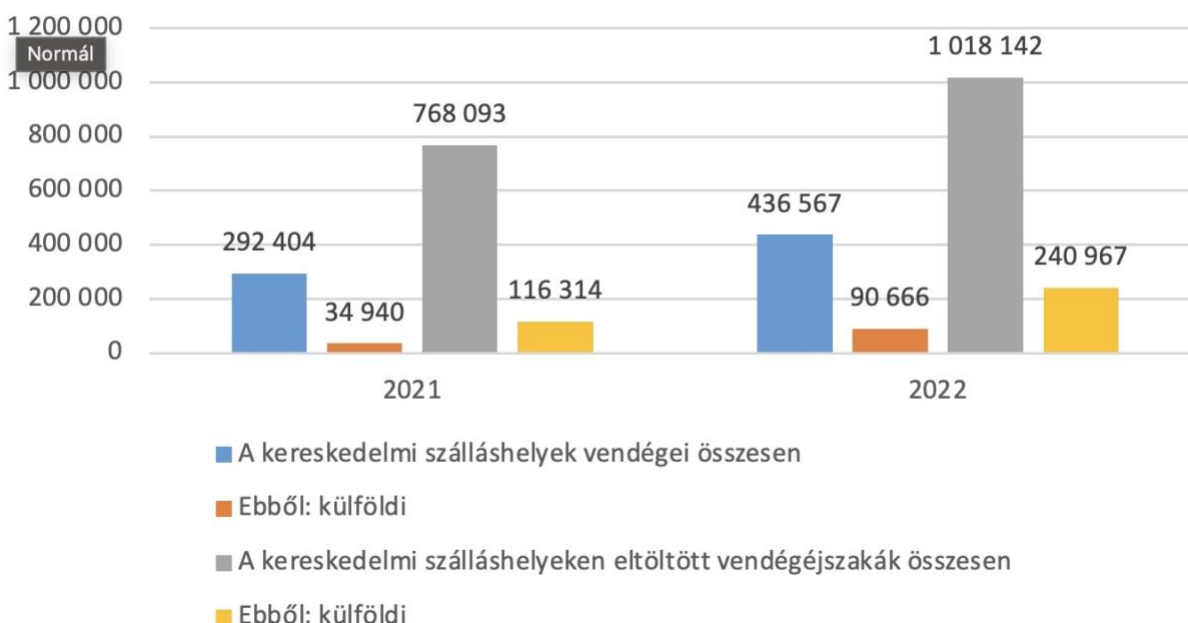
Saját szerkesztés

A kereskedelmi szálláshelyek esetében is hasonlóan alakulnak a statisztikák, 2021-ben összesen 292,404 fő vendég szállt meg itt, ebből 34,940 fő külföldi és 257,464 fő magyar. 2022-ben ez a következőképpen alakult, összesen 436,567 fő szállt meg kereskedelmi típusú szálláson, és közülük 90,666 fő külföldi 345,901 fő magyar. A vendégéjszakák számának alakulása pedig a következő volt, 2021-ben összesen 768,093 volt az itt eltöltött éjszakák száma, amiből 116,314 éjszakát töltöttek el itt külföldiek. 2022-ben ez a szám már 1,018,142 éjszaka volt összesen és ebből 240,967 éjszaka külföldiek által eltöltött. Ezekben az adatokban látszik, hogy a külföldi vendégek kereskedelmi szálláshelyen megszálló száma megháromszorozódott, az eltöltött vendégéjszakák száma pedig megduplázódott.

A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma vármegye és régió szerint (KSH,2021-22), saját szerkesztés

Területi egység neve	Területi egység szintje	2021	2022
A kereskedelmi szálláshelyek vendégei összesen			
Borsod-Abaúj-Zemplén	vármegye	292 404	436 567
Ebből: külföldi			
Borsod-Abaúj-Zemplén	vármegye	34 940	90 666
A kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák összesen			
Borsod-Abaúj-Zemplén	vármegye	768 093	1 018 142
Ebből: külföldi			
Borsod-Abaúj-Zemplén	vármegye	116 314	240 967

**A kereskedelmi szálláshelyek vendégei összesen
Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyében**

Saját szerkesztés

Ezek kedvező tendenciákat mutatnak a vármegye vendégeinek és vendégéjszakáinak a számának az alakulásában, de a külföldiek aránya még mindig jelentősen elmarad a hazai látogatók számától. A külföldiek számának az növekedését továbbá magyarázhatjuk a COVID járványt követő korlátozások enyhítésével és feloldásával.

Összegezve a fent ismertetett adatokat, arra a következtetésre jutottam, hogy jelentős növekedés figyelhető meg az ide látogatók számában, habár a nagyobb számuk még mindig a hazai látogatókból tevődik. A hazai látogatók számára nagyobb vonzóerő lehet a történelmi örökségi turizmus a borászati ágazattal összekapcsolódva, hiszen a Rákóczi örökséghez kapcsolódóan már számos beruházás megtörtént, vagy folyamatban van, valamint a borászati ágazatban is jelentősek az elmúlt időszak fejlesztései. A történelmi és gasztronómiai örökségen alapuló vállalkozások típusa sokkal változatosabb és beindításuk is egyszerűbb egy helyi vállalkozónak, valamint több ide látogatót lehet ezekkel megszólítani.

Következtetések és javaslatok

A kiinduló hipotézisek elvetése vagy megerősítése

A releváns szakirodalom áttekintése után széleskörű ismeretre sikerült szert tennem a témában, és ez segít a kutatásomból és az elemzésemből a végső következtetéseket megállapítani. Először is tisztáztam az örökségvédelem jelentőségét, hogy mind állami, mind társadalmi szempontból milyen kiemelt jelentőségű területről van szó. Nincs ez másképp a Zemplén-Tokaj térségben sem, ahol kiemelt jelentőségű a Rákóczi-örökség védelme és fenntartása. A közös történelmi örökség ápolásának rendkívüli kohéziós ereje van társadalmi szinten, ami erősen formálja egy térség összetartó erejét. Továbbá ezeknek az örökségeknek a megfelelő kezelése és népszerűsítése esetén, jól lehet a térségben egy erre alapuló vállalkozói húzóágazatot kiépíteni. Az is egy fontos és vizsgálendő szempont, hogy a kulturális örökség milyen védettségi besorolás alá tartozik, hiszen a különböző csoportba sorolt műemlékek a jogi és gazdasági kezelése eltérő. Megkülönböztetünk világörökségi szintű és hazai, helyi védettségű műemlékeket is. A térségünkben mindegyik védettségi szintű műemlék megtalálható, még az UNESCO világörökségi helyszínei listájára is felkerült a Tokaj-Hegyalja borvidék és kultúrtáj. A Rákóczi örökség történelmi helyszíneiből, pedig számos épület műemléki és hazai vagy helyi védettségi besorolással rendelkezik. A térségek számára számos fejlesztési terület létezik, melyen keresztül megővhatják az kulturális és történelmi örökségüket. A különböző fejlesztési területeken keresztül különféle gazdasági, kulturális és infrastrukturális beruházások valósíthatóak meg, melyek növelik a térségek versenyképességét. Ilyen beruházásokból számos megvalósult már a Rákóczi-örökségvédelmi helyszíneken is, melyeknek tovaryűző hatása érvényesül a látogatók számának növekedésében, a helyi programok fellendülésében, mely növeli a kulturális kötődést, mind a helyi lakosság, mind az idelátogatók számára. Ennek folyományaként a helyi vállalkozók és vállalkozások köre bővülni tud, valamint a régióra jellemző termékek népszerűsége is nő, ezáltal pedig a foglalkoztatottság és térség versenyképessége is növekszik.

Úgy vélem a kutatásom megfelelően alátámasztja azt a felvetést, hogy a térségben kiemelkedő jelentőséget kap a Rákóczi örökségvédelme és tovább örökítése, hiszen 17 a Rákóczi családhoz

köthető műemléket sikerült beazonosítanom a régióban. Ebből a 17 örökségből, összesen 10-nél történt valamilyen örökségvédelemhez kapcsolható állami vagy EU-s beruházás, tehát a kormány számára is kiemelt fontosságú a régió.

A versenyképességi elemzésem során arra a következtetésre jutottam, hogy a térségben a vizsgált örökségek két fő területhez kapcsolódnak, az egyik a borászat, a Tokaj-Hegyalja borvidéken és a tokaji-boron keresztül, a másik pedig a történelmi hagyaték és magyarságtudat erősítése a Rákóczi fejedelmeken keresztül. Ez a két terület tagadhatatlanul összekapcsolódik és egy olyan erős, egyedi történelmi és gazdasági kapcsolatot alkotnak, melyet megfelelő figyelemmel kezelve remekül kiaknázható vállalkozási lehetőséget biztosít az itt befektetők számára. Azonban a jelenleg a térségben működő vállalkozások egyike sem épített még a két terület összefonódására alapuló üzletet. Mindkét terület a Magyar Kormány kiemelt figyelmét élvezi és számos projekt beruházás történt már külön-külön mindkét területen, azonban hiába fonódik össze történelmileg a két terület, de jelenleg osztoznak a beruházók figyelmén. Véleményem szerint a két szektor ötvözéséből egy egyedi és megismételhetetlen, csak a régióra jellemző arculatot lehetne felépíteni, melyből jó néhány vállalkozás profitálhatna. Olyan beruházásokat tudnék elképzelni, melyek a Rákóczi fejedelmek és a tokaji-bor történelmére és ennek ismertetésére koncentrálnak, egy bortörténeti múzeum a Rákóczi pincékről és az akkori borkészítésről, tematikus pincetúrák és bemutatók szervezése a Rákóczi fejedelmek pincéiben, tematikus gasztronómiai bor- és vacsoraestek, ahol a korabeli ételekkel és udvartartással is megismerkedhetnek az érdeklődők, Rákóczi-történelmi kvíz-est, Rákóczi néphagyományok megismertetése. Egy-egy ilyen kultúrest megszervezéséhez nincs szükség új vállalkozás beindítására, ha valakinek már van egy jól működő vendéglátó egysége könnyedén, kis beruházással meg tud szervezni egy ilyen eseményt. Ezt felismerve indult el ezen az úton a Barta Pincészet is, melynek vezetőjével Barta Károllyal sikerült interjút készítenem, azonban még nem sikerült maradéktalanul kiépíteni ezt a vonalat.

A Tokaj-Hegyalja és Zemplén régióban jelenleg is számos beruházás zajlik, így még jó néhány fejlesztés várható a térségben. Ide kapcsolnám a Tokaj-Hegyalja Egyetem képzési átalakítását és kibővítését, melynek küldetésébe tartozik a térség számára a megfelelően képzett és versenyképes tudással rendelkező szakemberek biztosítása az agrár-szektorban (szőlészet-borászat) és gazdasági- szektorban (turizmus és gazdálkodás-menedzsment) alapszakokon, valamint a

kulturális-örökségtanulmányok és turizmus, vállalkozásfejlesztés mesterszakokon, mely területek mind kapcsolódnak a helyi vállalkozások beindításához és fellendítéséhez, valamint versenyképessé tételéhez szükséges szakmai tudás továbbadásával.

Mindezen szempontok alapján úgy vélem, hogy a térség kiemelkedő lehetőségeket tartogat az itt vállalkozók és vállalkozni vágyók számára az elkövetkezőkben is, továbbá megfelelő háttérrel biztosít az ehhez szükséges szakmai tudás és beruházási kérdéskörökben.

Irodalomjegyzék

1. Dr. Czétényi P.-Dr. Vukov K. (2009), Örökségvédelmi Fogalomtár, Magyar Építész Kamara , https://witch.mik.pte.hu/oktatas/Tanszeki_anyagok/Epiteszeti_es_Varostervezesi_Tanszek/URBANISZTIKA/tel_ertekvedelem/%F6r%F6ks%E9gv%E9delmi%20fogalomt%E1r.pdf
2. Kovács A.D., Farkas J.Zs. , és Perger É. (2015) „A vidék Fogalma, lehatárolása és új tipológiai kísérlete”. Tér és Társadalom 29 (1):11-34. <https://doi.org/10.17649/TET.29.1.2674>
3. Goda P.-Hamza E.-Mezei K.-Rácz K. (2022), A vidék fejlesztés helye és szerepe a fejlesztéspolitikában, https://doi.org/10.53079/GAZDALKODAS.66.6.t.pp_532-558
4. Földművelésügyi Minisztérium. (1997) Agrárprogram-Vidékfejlesztés.Vitaanyag , 3-18.p.
5. DORGAI L. (1998) Néhány gondolat a „Mi tekinthető vidéknek?” című vitacikkhez. Gazdálkodás. XLII. évf. 5. sz. 60-63.p.
6. MAÁ CZ M. (2001) A vidékfejlesztés helye, szerepe és fejlődési lehetőségei az Európai Unióban. Doktori Értekezés. Gödöllő, 24-34.p.
7. G.Clastres (2018) Dix Ans de tourisme durable, fordította Völgyes Gy., <https://greenfo.hu/hir/megdicsoules-vagy-csapdahelyzet-az-unesco-vilagorokseg-listajara-felkerulni/>
8. Lazányi O.-Nemes G.-Bodorkós B. (2016), Hogyan mérjük az épített örökség társadalmi-gazdasági hatásait? Módszertani szerszámosláda az örökségi beruházások hatásainak felméréséhez,Foster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ, <https://orokseggalauz.seed.hu/files/attachments/306.pdf>
9. Halápi M. (2022), Rákóczi közös emlékezete, <https://orszagut.com/kozelet/a-rakoczi-emlekezetkultusz-aktualitasa-3118>
10. Kiss M.-Pap N. (2022), A „kuruc romantika” mint turisztikai vonzerő, avagy lehet-e turizmust építeni Rákóczi és a Tenkes Kapitányára?, Turisztikai és vidékfejlesztési Tanulmányok, VII. évfolyam, I. szám, 20.p, https://www.turisztikaitanulmanyok.hu/wp-content/uploads/2022/02/TVT_VII_evf_1szam-2tanulmany.pdf
- 11.Északtúra (1966), <http://www.eszaktura.hu/newpage/?oldal=rakoczitm>
12. Szerb L.-Rideg A., (2023), Kisvállalati Gazdaságtan-Versenyképességi megközelítés, Akadémiai Kiadó, 53.-54.p.

13. KSH (2021-2022), https://www.ksh.hu/stadat_files/tur/hu/tur0090.html
14. KSH (2021-2022), https://www.ksh.hu/stadat_files/tur/hu/tur0089.html
15. KSH (2010-2022), https://www.ksh.hu/stadat_files/ksp/hu/ksp0019.html
16. <https://muzeumstat.hu/hu/summary?county=Borsod-Abaúj-Zemplén>
17. Google Trends, II.Rákóczi Ferenc, <https://trends.google.hu/trends/explore?date=today%205-y&geo=HU&q=%2Fm%2F04py2n&hl=hu>

Melléklet

Interjú Barta Károllyal, a Barta Pincészet és Rákóczi-Aspermont kúria tulajdonosával

2024.03.27.

1. **Milyen anyagi forrásból valósult meg az épület megvétele és felújítása? (önerő, pályázati forrás, hitel stb.)** – A kastély és a szőlőbirtokok megvásárlása saját tőkéből történt, később próbáltunk műemléki pályázatot megnyerni, azonban ez nem sikerült, így a felújítás teljes mértékben saját forrásból történt. Minden pályázat a borászatokhoz kapcsolódóan nem műemléki épületekhez kapcsolódott.
2. **Mi motiválta abban, hogy történelmi örökségi épületet válasszon egy újonnan megvalósuló építkezési beruházás helyett?** A bor és a történelem összekapcsolódása miatt, mindenképpen egy történelmileg a pincészethez kapcsolódó épületet kerestünk, így pályázati forrás hiányában is, a borászati célokra megvettük a falu közepén álló épületet, hogy renoválásra kerüljön.
3. **Hogy érzi, az épület mennyire és milyen módon illeszkedik bele a természeti és épített környezetébe?** A neves, történelmi dűlőhöz és a történelmi környezetbe remekül passzol a kastély és a pincehelyiség, ez is volt a cél, hogy megóvjuk mind a természeti, mind az

épített örökséget és tovább vigyük azt, így került újra telepítésre a Királyi dűlő és renoválásra a kastély épülete.

4. **Hogy érzi, az épület és vállalkozás mennyire és milyen módon illeszkedik bele a település életébe?** A borászat életébe, mint díszletelem illeszkedik be a kastély, a bor és a történelem összekapcsolódása által. A borászat és a kastélyban kialakított kóstoló és feldolgozó helyiség passzol a chateau koncepcióba, illetve mivel a település közepén áll a kastély, így meghatározó arculatot ad.
7. **Az épület üzemeltetését inkább deficitesnek vagy profitálónak ítéli meg?** Az apartmannak elég magas a bérleti díja, hogy a túlterheltséget elkerüljük, de így is kitermel annyit, hogy fenntartható legyen.
8. **Hogy érzi az épület mennyire kapcsolódik a térség történelmi hagyatékához?** A térség erősen kapcsolódik a Rákóczi családhoz, így a II.Rákóczi Ferenchez és testvéréhez, Juliannához köthető épület fontos része a helyi történelemnek.
9. **Hogy ítéli meg, hogy mennyire húzóerő a látogatók számára az épület történelmi örökségi jellege?** –A komoly borászatoknak sok száz éves múltjuk van, így a dűlő és a kastély történelme húzóerő az idelátogatók számára és fontos eleme a borászat marketingjének, hogy milyen múlttal rendelkezik.
10. **Éltek-e valaha is Európai Unió pályázati lehetőséggel? És ha igen nyertek-e és melyik típusú volt?** Igen, a Muzsikás együttesnek pályáztunk volna egy akadémia kialakítására, de ezt nem sikerült megnyerni. Utána egy szálláshely fejlesztési pályázatot sikerült elnyernünk és három vendég apartmant alakítottunk így ki a felső emeleten.
11. **Véleménye szerint inkább negatív vagy inkább pozitív hatásai vannak annak, hogy történelmi örökségi épületben végzi a vállalkozói tevékenységet?** Abszolút pozitív, hiszen a borászat múltja és történelme húzóerő az idelátogatók számára, mivel az emberek a történelmi helyszíneket keresik
12. **Mit gondol a település imázsában mekkora részt képvisel az Ön által üzemeltett épület?** Vonzóerő az idelátogatók számára, hiszen a történelmi múltjával és az általunk nyújtott extra programokkal kiváló kirándulási lehetőséget biztosít.